

Lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuus ja yhteys nuoruuden riskikäyttäytymiseen – lämpimän vanhemmuuden muuntava vaikutus

Viivi Erkkilä
Petra Lyytikäinen
Pro gradu -tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Toukokuu 2024

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

ERKKILÄ, VIIVI & LYYTIKÄINEN, PETRA: Lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuus ja yhteys nuoruuden riskikäyttäytymiseen – lämpimän vanhemmuuden muuntava vaikutus

Pro gradu -tutkielma, 43 s., 1 liite.

Ohjaaja: Katri Savolainen

Psykologia

Toukokuu 2024

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, onko ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana yhteydessä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen 17-vuotiaana ja riskikäyttäytymiseen, eli päihteiden käyttöön ja rikolliseen toimintaan, 17-vuotiaana. Lisäksi tutkittiin, muuntaako vanhemmuuden lämpimyys näitä yhteyksiä. Tämä pro gradu -tutkielma toteutettiin osana Jyväskylän yliopiston Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin -tutkimushanketta, jonka tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on kerätty vuosina 2008–2017. Tämän tutkimuksen aineistoon rajautui 290 osallistujaa. Tutkimuksessa ulkoista ongelmakäyttäytymistä mitattiin SDQ-kyselyn käytösongelmat-alaskaalalla tutkittavien ollessa 8- ja 17-vuotiaita, ensin opettajien ja sitten nuoren itsensä arvioimana. 17-vuotiaat arvioivat itse omaa riskikäyttäytymistään, eli tupakointiaan, alkoholin ja huumeiden käyttöään sekä rikekäyttäytymistään. Tutkittavien äidit arvioivat omaa vanhemmuuden lämpimyyttään vanhemmuustyylikyselyssä lasten ollessa 8-vuotiaita.

Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana yhteyttä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen ja riskikäyttäytymiseen 17-vuotiaana tutkittiin hierarkkisen regressioanalyysin avulla, ja ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana yhteyttä riskikäyttäytymisen tarkempiin muotoihin logistisen hierarkkisen regressioanalyysin avulla. Vanhemmuuden lämpimyden muuntavaa vaikutusta tutkittiin interaktioterminillä regressioanalyysillä.

Tuloksista havaittiin, että lapsuuden ulkoinen ongelmakäyttäytyminen oli vahvasti yhteydessä nuoruuden riskikäyttäytymiseen. Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen lapsuudessa lisäsi todennäköisyyttä tupakoida ja tehdä rikkeitä nuoruudessa. Yhteyttä lapsuuden ja nuoruuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen välillä ei löytynyt. Vanhemmuuden lämpimyys ei muuntanut yhteyksiä. Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteys riskikäyttäytymiseen ja sen muotoihin antoi tukea aikaisemmalle tutkimuskirjallisuudelle myös suomalaisessa tutkimuskontekstissa. Tulos, jonka mukaan ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ei jatkunut lapsuudesta nuoruuteen, näyttäytyi aikaisemman tutkimuskirjallisuuden suhteen uudessa valossa, mikä herätti lisäkysymyksiä muun muassa kulttuurierojen merkityksestä. Tulokset ohjaavat kiinnittämään huomiota ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen mahdollisimman varhain, jotta epäsuotuisia kehityskulkuja etenkin riskikäyttäytymisen suhteen voidaan katkaista.

Asiasanat: ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, riskikäyttäytyminen, lämmin vanhemmuus, lapsuus, nuoruus

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
1.1	Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ja riskikäyttäytyminen ilmiönä	2
1.2	Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen jatkumona.....	4
1.3	Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen riski- ja suojaavat tekijät.....	8
1.3.1	Lämmin vanhemmuus suojaavana tekijänä	9
1.4	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	11
2	TUTKIMUSMENETELMÄT	13
2.1	Tutkimusaineisto	13
2.2	Mittarit ja muuttujat.....	14
2.3	Aineiston analyysi	17
3	TULOKSET	20
3.1	Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuus.....	23
3.2	Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteys riskikäyttäytymiseen.....	23
3.3	Äidin lämpimyyden muuntava vaikutus yhteyksiin.....	26
4	POHDINTA	28
4.1	Vahvuudet ja rajoitukset.....	32
4.2	Jatkotutkimustarpeet ja johtopäätelmät	34
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	44

1 JOHDANTO

Useiden tutkimusten mukaan ulkoinen ongelmakäyttäytyminen alkaa jo usein lapsuudessa ja voi jatkua jopa läpi elämän (Cicchetti & Toth, 2014; Kovacs & Devlin, 1998; Reitz ym., 2005). Ulkoisella ongelmakäyttäytymisellä tarkoitetaan ympäristöön ja toisiin kohdistuvaa, ulospäin näkyvää pahanolon ilmenemistä (Aunola & Nurmi, 2005; Cicchetti & Toth, 2014; Mesman & Koot, 2000) ja nuoruudessa siihen tyypillisesti yhdistyy myös riskikäyttäytymistä, kuten päihteiden käyttöä sekä rikollista toimintaa (Moffitt & Caspi, 2001; Thompson ym., 2011). Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen on ilmiönä merkittävä, sillä se on yhteydessä ongelmiin muun muassa ihmissuhteissa, työelämässä ja terveydessä myöhemmin elämässä (Fergusson, 1998; Hinshaw, 1992; McMahon ym., 2006). Kuitenkin ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkumoa, ja etenkin siihen sisältyvää riskikäyttäytymistä on tutkittu suomalaisessa kontekstissa melko vähän.

Valtioneuvoston selvityksessä tuodaan esiin, että perheen sisäisten tekijöiden merkitystä tulisi korostaa keinoissa ehkäistä nuorten rikollista käyttäytymistä (Pekkarinen ym., 2019). Vanhemmuus kaikkine näkökulmineen nähdään merkittävänä perheen sisäisenä tekijänä, ja sen osa-alueista lämpimyys on tunnistettu yhtenä suojaavana tekijänä nuoren ongelmakäyttäytymiselle (Pinquart, 2017; Rothenberg ym., 2020). Lämpimän vanhemmuuden suojaava vaikutus ei kuitenkaan näytty samanalaisena eri kulttuurikonteksteissa (Yun & Cui, 2020), ja Suomessa tehtyä tutkimusta aiheesta on vähän. Erityisesti lämpimän vanhemmuuden muuntavasta vaikutuksesta ongelmakäyttäytymisen jatkumossa on tutkimustietoa rajallisesti.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lapsuuden aikaisen ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuutta nuoruuteen, sen yhteyksiä nuoruuden riskialttiiseen käyttäytymiseen sekä sitä, miten lämmin vanhemmuus muuntaa näitä yhteyksiä. Lasten ja nuorten psyykkisten ongelmien hoitamisessa keskeistä on varhainen puuttuminen ja ennaltaehkäisevä työ (Sourander & Aronen, 2023). Lisäämällä tietoa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen jatkumosta, sekä siihen vaikuttavista tekijöistä, voidaan suojata lapsia ja nuoria haitallisilta kehityssuunnilta sekä laaja-alaisilta ongelmilta myöhemmässä elämässä.

1.1 Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ja riskikäyttäytyminen ilmiönä

Lasten ja nuorten psyykkistä oireilua tutkittaessa, jaetaan se usein sisään- ja ulospäinsuuntautuviin ongelmiin (Aunola & Nurmi, 2005; Cicchetti & Toth, 2014; Mesman & Koot, 2000). Sisäänpäinsuuntautuvilla ongelmilla viitataan itseen kohdistuviin tunne-elämän ongelmiin, jotka ilmenevät esimerkiksi ahdistuneisuutena, vetäytymisenä, masentuneisuutena ja pelokkuutena (Roeser ym., 1998). Ulospäinsuuntautuvien ongelmien kohdalla puhutaan ulkoisesta ongelmakäyttäytymisestä, jossa yksilö kohdistaa kielteiset emootionsa, kuten vihan, aggression ja turhautumisen, ulospäin ja muihin ihmisiin (Kovacs & Devlin, 1998; Roeser ym., 1998). Lapsilla, joilla on ulkoista ongelmakäyttäytymistä, on tutkittu olevan haasteita itsesäätelystä ja nämä itsesäätelyn ongelmat näkyvät puolestaan käyttäytymisen alisäätelynä (Cole ym., 1996). Sekä lapsuudessa että nuoruudessa ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ilmenee muun muassa hyperaktiivisuutena, väkivaltaisuutena sekä monenlaisena epäsosiaalisena käytöksenä (Cicchetti & Toth, 2014; Mesman & Koot, 2000). Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ilmenemismuodoista ei kuitenkaan ole olemassa yksiselitteistä teoreettista jaottelua. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään Frickin ja kollegoiden (1993) meta-analyysissä tehtyä jaottelua, jonka mukaan käytösongelmien muotoja ovat aggressiivisuus (*aggression*), vastustava käyttäytyminen (*opposition*), omaisuusrikkomukset (*property violations*) sekä statusrikkomukset (*status violations*).

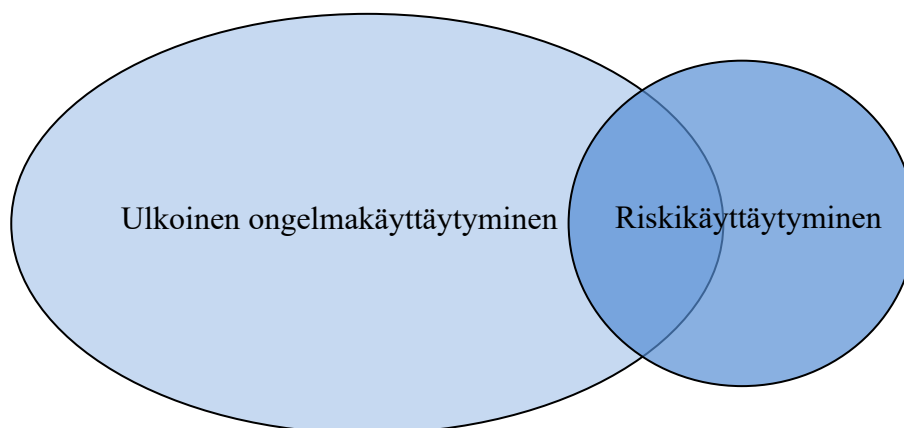
Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen rinnalla tiedetään tyypillisesti esiintyvän myös muuta psykososiaalista oireilua, kuten tunne-elämän ongelmia ja haasteita vertaissuhteissa (Fanti & Henrich, 2010; Reitz ym., 2005). Lisäksi sen tiedetään ennustavan monenlaisia ongelmia muun muassa opinnoissa, työelämässä sekä psyykkisessä ja fyysisessä terveydessä pitkälle tulevaisuuteen (Fergusson, 1998; Hinshaw, 1992) ja ilmiö onkin merkittävä niin yhteiskunnallisella kuin yksilötasolla. Vaikka sisään- ja ulospäinsuuntautuvat ongelmat esiintyvät usein yhdessä (Kovacs & Devlin, 1998), tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan ulkoisen ongelmakäyttäytymisen muotoja.

Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ohella nuoruuden ikävaiheessa todennäköisyys riskialttiille käyttäytymiselle kasvaa (Steinberg, 2007; Thompson ym., 2011). Lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen on löydetty olevan yhteydessä nuoruuden aikaiseen päihteiden käyttöön (Thompson ym., 2011) ja ennustavan sitä (Dodge ym., 2009; Scalco ym., 2014). Myös yhteys lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja nuoruuden rikekäyttäytymisen välillä on löydetty useassa tutkimuksessa (Nagin & Tremblay, 1999; Timmermans ym., 2008; Whelan ym., 2013). Reyna ja Farley (2006) määrittelevät riskikäyttäytymisen olevan muun muassa päihteiden (tupakan,

alkoholin ja huumeiden) käyttöä, rikollista toimintaa, holtitonta liikennekäyttäytymistä sekä seksuaalista riskikäyttäytymistä. Vaikka riskikäyttäytymisen määritelmä vaihtelee riippuen tieteenalasta, vallitsee tutkimuskirjallisuudessa konsensus siitä, että nuoruusikä on tyypillistä aikaa ongelmalliselle toiminnalle sekä kohtuuttomien riskien ottamiselle (Knaappila ym., 2021; Steinberg, 2007).

Riskikäyttäytymisen määrittely suhteessa ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen ei ole yksiselitteistä. Voidaan ajatella, että joidenkin nuorten kohdalla ulkoinen ongelmakäyttäytyminen saa uusia muotoja, kuten päihteiden ongelmakäyttöä, varastelua tai ilkivaltaa, ja esimerkiksi Reitz ja kollegat (2005) määrittävät päihteiden ongelmakäytön ja rikekäyttäytymisen (*delinquency*) osaksi ulkoista ongelmakäyttäytymistä. Samansuuntainen luokittelu nousee esiin myös muissa tutkimuksissa (esim. Frick ym., 1993; Seglem ym., 2015). Toisaalta osa tutkijoista määrittelee muun muassa päihteiden käytön ja rikekäyttäytymisen riskikäyttäytymisen muodoiksi (Jessor, 1991; Reyna & Farley, 2006). Monella nuorella riskialtis käytös on enemmän ikävaiheelle tyypillistä uusien asioiden kokeilua (Steinberg, 2007) eikä liity laaja-alaisempaan ongelmakäyttäytymiseen. Kaikenlaisen nuoren riskikäyttäytymisen ei voida siis ajatella olevan ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ilmenemismuotoja. Tässä tutkimuksessa riskikäyttäytymistä ja ulkoista ongelmakäyttäytymistä käsitellään osin päällekkäisinä ilmiöinä laajemmassa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkumossa (Kaavio 1). Selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa puhutaan jatkossa erikseen ulkoisesta ongelmakäyttäytymisestä ja riskikäyttäytymisestä, joka käsittää alleen rikekäyttäytymisen ja päihteiden käytön.

Kaavio 1. Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ja riskikäyttäytyminen suhteessa toisiinsa.

Diagnostisia kriteerejä tarkasteltaessa, uhmakkuus- ja käytöshäiriöiden (Aronen & Lindberg, 2016), aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön (ADHD) (McMahon, 1994; Pihlakoski & Rintahaka, 2016)

sekä etenkin nuoruudessa myös erilaisten päihdeongelmien ja -häiriöiden (Niemelä, 2016) oirekuvat pitävät sisällään ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen muotoja. Kuitenkin ulkoista ongelmakäyttäytymistä ja riskikäyttäytymistä voi ilmetä myös niin, etteivät ne sovi selkeästi tiettyyn diagnoosiin tai toisaalta sopivat useampaan diagnoosikuvaan (McMahon ym., 2006). Rinnakkainen esiintyvyys esimerkiksi käytöshäiriöiden, päihderiippuvuuksien, ADHD:n ja monien sisäisesti oireilevien psyykkisten häiriöiden kesken onkin varsin tyypillistä (Achenbach, 1993; Fanti & Henrich, 2010).

Vaikka erotusdiagnostiikan haasteet vaikeuttavat ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yleisyyden arviointia, tutkimustulokset viittaavat siihen, että noin viidenneksellä lapsista ja nuorista tunnistetaan jonkinlaista ulkoista ongelmakäyttäytymistä (Chung ym., 2002; Thompson ym., 2011; Wiesner & Windle, 2004). Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen on voimakkainta kehityksellisissä siirtymävaiheissa, kuten koulun aloituksessa ja koulu siirtymässä (Moilanen ym., 2010). Lisäksi ulkoisen ongelmakäyttäytymisen on havaittu lisääntyvän nuoruudessa, johon sisältyy monenlaisia murrosiän myllerryksiä sekä muutoksia esimerkiksi koulu ympäristössä (Reitz ym., 2005). Riskikäyttäytymisen yleisyydestä nuorilla tiedetään puolestaan enemmän. Päihteidenkäyttö on Kouluterveyskyselytulosten mukaan vähentynyt väestötasolla, ja etenkin nuorten raittius on yleistynyt sekä tupakointi vähentynyt (Karjalainen ym., 2023; Raitasalo & Härkönen, 2019). THL:n tilastoraportin mukaan vuonna 2022 jotain huumetta elämänsä aikana kokeilleita oli 15–24-vuotiaista 28 % pojista ja 24 % tytöistä, ja kuukausittain huumeita kertoi käyttävänsä 7 % pojista ja 6 % tytöistä (Karjalainen ym., 2023). Nuorisoriikokyselyn tulokset osoittavat riskikäyttäytymisen kasautumista pienelle joukolle nuorten rikkekäyttäytymisen osalta (Haikkola ym., 2019); tyypillisesti muutama prosentti tekee noin puolet kaikista rikoksista (Kivivuori ym., 2018). Suurimmalle osalle rikkeet ovat kuitenkin satunnaisia, ja vain harvat syyllistyvät toistuvasti ja pitkäkestoisesti kiellettyihin tekoihin, vaan vaihe menee usein nopeasti ohi (Honkatukia & Kivivuori, 2006; Näsi, 2016).

1.2 Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen jatkumona

Ulkoinen ongelmakäyttäytymisen on todettu olevan ilmiönä melko pysyvä ainakin suhteellisella tasolla, eli yksilön oireilun määrä suhteessa ikätovereihin pysyy suunnilleen samalla tasolla eri ikävaiheissa (ks. Cicchetti & Toth, 2014; Kovacs & Devlin, 1998; Reitz ym., 2005), vaikkakin ulkoinen

ongelmakäyttäytyminen ilmenee osin eri tavoin lapsuuden ja nuoruuden eri vaiheissa (Bongers ym., 2004). Ulkoisen oireilun jatkuvuutta voidaan kuitenkin ennakoida sitä heikommin, mitä pidemmästä aikavälisestä on kysymys (Reitz ym., 2005). Myös ikävaiheella on merkitystä siinä, kuinka pysyvänä oireilua voidaan pitää; Cicchettin ja Tothin (2014) mukaan 6-vuotiaiden ja sitä vanhempien lasten ulkoisen ongelmakäyttäytymisen voidaan ajatella olevan melko pysyvää.

Tutkimuskirjallisuus viittaa siihen, että myös kulttuurilliset tekijät ovat merkittävässä roolissa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkumoina tarkasteltaessa (Deater-Deckard & Dodge, 1997; Lansford ym., 2018). Esimerkiksi Kokko ja kumppanit (2014) vertailivat aggressiivisuuden jatkuvuutta lapsuudesta varhaisaikuisuuteen, ja havaitsivat sen olevan pysyvämpää Yhdysvalloissa kuin Suomessa. Suomalaisten tutkittavien kohdalla ei löytynyt tilastollisesti merkitsevää jatkuvuutta aggressiivisuudessa. Tarkempi tutkimustieto eri kulttuurikontekstien vaikutuksesta on vielä puutteellista (Rothenberg ym., 2020), mukaan lukien suomalaisessa kontekstissa, minkä vuoksi aihetta on tärkeää tutkia lisää.

Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuudesta on myös osittain ristiriitaisia tutkimustuloksia, ja tulosten tulkintaa hankaloittaa etenkin se, että ulkoista ongelmakäyttäytymistä tutkitaan niin sen eri muotojen kautta, kuin yhtenä laajana käyttäytymisen kokonaisuutena. Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen eri muotojen jatkumoina tarkastellaan tässä luvussa aggressiivisuuden, vastustavan käyttäytymisen, omaisuusrikkomusten ja statusrikkomusten jaottelusta käsin (Frick ym., 1993), koska samaa jaottelua on käytetty useissa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen jatkuvuutta tarkastelleissa tutkimuksissa. Lisäksi Frickin ja kollegoiden (1993) meta-analyysin jaottelu kattaa alleen laajasti erilaisia ulospäin suuntautuvia käytösongelmia sekä riskikäyttäytymisen muotoja, minkä vuoksi sen voidaan nähdä tavoittavan hyvin ulkoisen ongelmakäyttäytymisen kokonaisuuden.

Aggressiivisuus (*kiusaaminen, tappelut, uhkaileva käytös*). Aggressiivisuuden pysyvyydestä on vahvaa näyttöä, ja Olweuksen meta-analyysin mukaan (1979) aggressiivisuus on elämän aikana lähes yhtä pysyvää kuin yksilön älykkyystaso, eli hyvin pysyvää. Myöhemmin tämän tasoista pysyvyyttä on kyseenalaistettu, mutta toisaalta todennettu myös uudemmalla tutkimuksella. Bongersin ja kollegoiden (2004) hollantilaistutkimuksessa 4–16-vuotiaita lapsia ($n=2600$) tutkittaessa havaittiin aggressiivisuuden vähentyvän lineaarisesti iän myötä. Tutkimusjoukon sisältä löytyi pienempiä ryhmiä, jotka erosivat toisistaan aggressiivisuuden tason suhteen alusta alkaen, mutta jokaisessa ryhmässä aggressiivisuus väheni tai pysyi alusta alkaen lähellä nollaa. Kuitenkin korkeasti oireilevien aggressiivisuus pysyi yhtä korkealla suhteessa ikätovereihin kaikissa ikävaiheissa ja näyttäytyi siten suhteellisesti pysyvänä. Samansuuntaisia löydöksiä nousi esiin Tremblayn (2000) meta-analyysissä,

jossa lisäksi havaittiin vakavimmin aggressiivinen joukko (4 %), joiden fyysinen aggressiivinen käyttäytyminen pysyi yhtä korkealla tasolla ikävuosina 6–15, kun muilla ryhmillä tällainen käyttäytyminen laski nuoruusvuosia kohden. Myös Naginin ja Tremblayn tutkimus (1999) viittasi siihen suuntaan, että lapsuudessa pysyvää aggressiivisuutta ilmentävät pojat olivat 17-vuotiaina muita todennäköisemmin fyysisesti väkivaltaisia. Lisäksi aggressiivisuus näyttäisi olevan ennakoiva tekijä myös nuoruuden riskikäyttäytymiselle. Pingault ja kollegat (2013) seurasivat vuosittain lapsia kuudesta ikävuodesta kahteentoista ikävuoteen, ja löysivät fyysisen aggressiivisuuden ennustavan paremmin myöhempää rikollista käyttäytymistä kuin muut tutkimuksessa huomioidut tekijät, kuten hyperaktiivisuus tai tarkkaavuuden ongelmat. Lisäksi Timmermans ja kollegat (2008) löysivät 14-vuotisessa pitkittäistutkimuksessaan ulkoisen ongelmakäyttäytymisen muodoista fyysisen aggressiivisuuden olevan paras nuoruuden päihteidenkäytön ennustaja.

Vastustava käyttäytyminen (*vastaan väittäminen, tottelemattomuus, raivokohtaukset*). Laheyn ja kollegoiden (2000) yhdysvaltalaisstudiosuksessa vastustava käyttäytyminen näytti vähenevän ikävuosien 9–17 aikana. Bongersin ja kollegoiden studiosuksen (2004) mukaan kaikkein voimakkaimmin vastarintaiset lapset pysyivät käyttäytymisessään samalla, korkealla tasolla koko 4–18 ikävuoden ajan, kun taas muilla vastustava käytös näytti laskevan. Whelanin ja kollegoiden pitkittäistudiosukseen (2013) osallistui yli 6300 brittiäitiä ja -lasta, lasten ollessa 8–16-vuotiaita. Siinä havaittiin itsepäisen, ärsyyntyvän ja uhmakkaan käyttäytymisen olevan hyvin jatkuvaa studiosuksen aikavälillä. Nagin ja Tremblay (1999) studiosivat 6–15-vuotiaiden poikien ulkoista ongelmakäyttäytymistä ja sen yhteyksiä rikolliseen toimintaan 17-vuotiaina. Niillä pojilla, joilla oli pysyvää vastustavaa käytöstä seuranta-aikana, ilmeni väkivallatonta rikekäyttäytymistä, kuten varastelua, 17-vuotiaana. Tämä viittaisi siis siihen suuntaan, että vastustava käytös lapsuudessa on yhteydessä myös riskikäyttäytymiseen nuoruudessa.

Omaisuusrikkomukset (*ilkivalta, tulipalojen sytyttäminen, varastaminen*). Lahey ja kollegat (2000) havaitsivat, että omaisuusrikkomukset pysyivät 9–17-vuotiailla melko samalla tasolla eri ikävaiheissa, mutta itseraportoidut omaisuusrikkomukset lisääntyivät poikien kohdalla. Bongersin ja kollegoiden (2004) studiosuksessa tunnistettiin jo lapsena voimakkaasti omaisuusrikkomuksia ilmentävien pysyvän yhtä korkealla tasolla tällaisen käyttäytymisen suhteen koko 4–18 ikävuoden ajan. Toisaalta heidän studiosuksessaan lievästi omaisuusrikkomuksia ilmentäneiden lasten rikkomuskäyttäytyminen näytti laskevan iän myötä. Van Lier ja kollegat (2009) studiosivat viisivuotisessa seuranta studiosuksessaan 10-vuotiaiden ilkivallan ja varkauksien kehityskulkua. Eniten ilkivaltaa ilmentäneellä joukolla (9 %) myös kasvu ilkivallan määrässä oli korkeinta. Ylipäätänsä omaisuusrikkomusten tekemisen kehityskulkua ja jatkuvuutta on kuitenkin studiosuttu verrattain vähän (Tremblay, 2010). Lapsuuden

omaisuusrikkomusten voidaan ajatella olevan ulkoista ongelmakäyttäytymistä, mutta nuoruudessa vastaava ja vakavampi käyttäytyminen voi lukeutua jo rikolliseksi toiminnaksi, ja siten riskikäyttäytymiseksi.

Statusrikkomukset (*karkaaminen, kiroilu, lintsaminen, päihteiden käyttö*). Laheyn ja kollegoiden tutkimuksessa (2000) statusrikkomukset näyttivät lisääntyvän ikävuosina 9–17 niin tytöillä kuin pojilla, mutta vielä voimakkaammin pojilla. Myös Bongersin ja kollegoiden (2004) tutkimusjoukossa oli havaittavissa sama ilmiö, mutta lisäksi huomattiin, että jo lapsena vakavimmin sääntöjä rikkoneilla kasvu oli muitakin voimakkaampaa. Statusrikkomukset eivät siis lisääntyneet tasaisesti kaikissa ryhmissä, vaan jo aikaisemmin eniten rikkomuksia tehneet tekivät niitä nuoruuden ja aikuisuuden lähenetyessä vieläkin enemmän myös suhteessa ikätovereihin. Whelanin ja kollegoiden pitkittäistutkimuksessa (2013) havaittiin, että sääntörikkomuksia sisältävä itsepäinen käyttäytyminen oli jatkuvaa ja lisäksi yhteydessä myöhempään rikolliseen ja yleisesti kylmään toimintaan, eli toisin sanoen vakavampiin statusrikkomuksiin.

Kaiken kaikkiaan ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ilmenemismuotojen suhteellinen pysyvyys näyttää melko vahvalta, mutta absoluuttinen pysyvyys vaikuttaisi vaihtelevan eri muotojen välillä (esim. Bongers ym., 2004; Reitz ym., 2005). Lisäksi oireilumuotojen pysyvyys näyttäisi vaihtelevan eri ryhmissä sen mukaan, millä tasolla oireilua on ilmennyt seurantojen alkuvaiheissa. Kaikkein voimakkaammin jo lapsena oireilevien joukossa oireilun pysyvyys ja joidenkin muotojen suhteen myös lisääntyminen vaikuttaisi olevan kaikkein todennäköisintä, kun taas lievästi oireilevilla oireet saattoivat jopa vähentyä (esim. Bongers ym., 2004; Tremblay, 2000; Van Lier ym., 2009). Jokainen ulkoisen ongelmakäyttäytymisen muoto näytti myös olevan yhteydessä myöhempään rikolliseen käyttäytymiseen (Nagin & Tremblay, 1999; Pingault ym., 2013; Van Lier ym., 2009; Whelan ym., 2013) ja ainakin aggressiivisuus myös päihteiden käyttöön (Timmermans ym., 2008), mikä kertoo ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen rinnakkaisuudesta ja päällekkäisyydestä yhteisellä jatkumolla. Kuitenkin tutkimustietoa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen eri muotojen yhteydestä myöhempään päihteiden käyttöön löytyi rajallisesti. Lisäksi tietoa tarvitaan ulkoisen ongelmakäyttäytymisen pysyvyydestä eri kulttuurikonteksteissa. Esimerkiksi tutkimusnäyttöä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuudesta suomalaisessa kulttuurikontekstissa ei juurikaan ole.

1.3 Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen riski- ja suojaavat tekijät

Vaikka ulkoisen ongelmakäyttäytymisen taustatekijöistä on melko laajasti tutkimuksia, tarkemmat vaikutusmekanismit lapsen ominaisuuksien ja sosiaalisten ympäristötekijöiden välillä ovat edelleen osin epäselviä (Campbell ym., 2000). Niin taustatekijöiden ja ulkoisen ongelmakäyttäytymisen välisten kausaalisuhteiden suunta kuin myös taustatekijöiden keskinäiset vaikutukset toisiinsa kaipaavat lisätutkimusta (Petersen ym., 2015). Lisäksi suojaavia tekijöitä on selvitetty riskitekijöitä vähemmän (Deković, 1999), minkä vuoksi lisätietoa tarvitaan, sillä sekä riski- että suojaavat tekijät ovat olennaisessa roolissa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen taustalla.

Monia lapsen liittyviä yksilöllisiä tekijöitä, kuten poikasukupuoli (Aunola ym., 2000), sekä temperamentti- ja aktiivisuudesta johtuva ärttyvyys yhteisvaikutuksessa muiden lapsen ja perheeseen liittyvien tekijöiden kanssa (Stormont, 2002; Tung ym., 2019), on tunnistettu varhaisina riskitekijöinä ulkoiselle ongelmakäyttäytymiselle. Myös oppimisen vaikeudet ja huono menestyminen opinnoissa voivat olla yhteydessä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen (Piko ym., 2005), ja päinvastoin hyvän koulusuoriutumisen on havaittu olevan ainakin päihteiden käytöltä suojaava tekijä (Wills ym., 1992). Vertaissuhteisiin liittyvinä riskitekijöinä on tunnistettu ongelmallinen käyttäytyminen ja päihteiden käyttö kaveripiirissä (Piko ym., 2005). Lisäksi vertaisten poikkeuksellisen suuren roolin nuoren elämässä on arvioitu yhdistyvän ongelmalliseen päihteidenkäyttöön (Conger ym., 1992; Deković, 1999). Toisaalta ikätovereilta saatu hyväksyntä voi olla ulkoiselta ongelmakäyttäytymiseltä suojaava tekijä (Deković, 1999, Tetzner ym., 2022).

Tutkimuskirjallisuudessa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen riskitekijöinä korostuvat erityisesti ongelmat perheessä ja vanhemmuudessa (Aunola & Nurmi, 2005; Baker & Heller, 1996). Perheeseen liittyviä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen yhteydessä olevia sosiokulttuurisia tekijöitä ovat muun muassa köyhyys, vanhempien matala koulutustaso (Stormont, 1998) ja vähemmistöön kuuluminen (Fergusson ym., 1992; Fergusson, 1998). Rikekäyttäytyminen ja päihteiden käyttö näyttävät kasautuvan pienelle joukolle nuoria, joille yhteistä on sosioekonominen huono-osaisuus (Cohen & Piquero, 2009; Knaappila ym., 2019, 2021), johon liittyy muun muassa matalasti koulutettujen ja työttömien vanhempien korkeampi alttius mielenterveysongelmiin (Swartz ym., 2017) ja runsaaseen päihteiden käyttöön (Artazcoz ym., 2004).

Perheen suhteisiin liittyviä riskitekijöitä ulkoiselle ongelmakäyttäytymiselle ovat muun muassa vanhempien keskinäiset konfliktit ja vanhemmuuden stressi (Stormont, 1998), väkivalta perheessä (Jaffee ym., 2002), vanhempien psyykkiset ongelmat ja häiriintynyt tai puutteellinen lapsi-

vanhempi–suhde (Fergusson, 1998) sekä syyllistävä vanhemmuustyyli (Aunola & Nurmi, 2005). Tyypillisesti lapset, joilla ilmenee pysyvää ulkoista ongelmakäyttäytymistä jo varhaisessa vaiheessa ovat usean riskitekijän perheestä (Campbell ym., 2000). Rikekäyttäytymisen kohdalla erityisen vakavana on tunnistettu altistuminen useammalle riskitekijälle, kuten väkivallalle, omassa perheessä sekä yhteisössä (Fix & Burkhart, 2015). Ulkoiselta ongelmakäyttäytymiseltä suojaavina tekijöinä voivat toimia lämmin ja hoivaava suhde ainakin yhteen vanhempaan (Bradley ym., 1994) sekä nuoren toimintaa valvova vanhemmuus (Piko ym., 2005). Toisaalta tutkimustulokset ovat ristiriitaisia, sillä psykologisen kontrollin yhdistyminen korkeaan vanhemmuuden lämpimyyteen on tutkittu olevan erityisen vahva ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ennustaja (Aunola & Nurmi, 2005), joten aihe kaipaa lisää tutkimusta. Seuraavassa alaluvussa käsitellään erityisesti tutkimusta vanhemmuuden lämpimyydestä ja sen vaikutuksista ongelmakäyttäytymiseen.

1.3.1 Lämmin vanhemmuus suojaavana tekijänä

Vanhemmuuteen liittyvät tekijät ovat merkittävässä roolissa tarkasteltaessa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen taustatekijöitä. Vanhemmuustyylin on tutkittu olevan yhteydessä moniin tekijöihin lapsen kasvussa, kuten tunnesäätelytaitoihin (Maccoby & Martin, 1983), lapsen aggressiivisuuteen (Lei ym., 2018) sekä sosiaaliseen kompetenssiin (Keinänen ym., 2011). Vanhemmuustyyllillä tarkoitetaan vanhemmalle tyypillisiä tapoja toimia vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa (Baumrind, 1971) ja tyylien on tutkittu olevan suhteellisen pysyviä ajan kuluessa eri tilanteissa (Aunola & Nurmi, 2005). Vanhemmuustyyliä määrittää se, millä tavoin vanhempi huomioi lapsen tarpeita ja suhtautuu tämän mielipiteisiin (Darling & Steinberg, 1993). Lisäksi vanhemmuustyyli on joukko vanhemman lapselle kommunikoimia asenteita, jotka luovat vuorovaikutussuhteeseen tunneilmapiirin; sitä värittävät muun muassa vanhemman käyttämä äänensävy, kehonkieli ja lapsen kohdistettu huomio (Darling & Steinberg, 1993).

Baumrindin (1971) sekä hieman myöhemmin Maccobyn ja Martinin (1983) vakiintuneiden vanhemmuustyyli-teorioiden mukaan vanhemmuustyyli muodostuvat kahdesta vanhemmuuden ulottuvuudesta: lämpimyydestä ja kontrollin käyttämisestä. Nykyään käytetään paljon kolmen vanhemmuustyyliulottuvuuden mallia, jossa tarkastellaan vanhemman lämpimyyttä, behavioraalista

kontrollia sekä psykologista kontrollia (Hart ym., 2003). Kirjallisuudessa vanhemmuuden lämpimyydellä tarkoitetaan vuorovaikutuksen lämmintä sävyä, jossa vanhempi johdonmukaisesti ottaa huomioon ja hyväksyy lapsen tunteet ja tarpeet, sekä tukee lasta (Aunola & Nurmi, 2005; Baumrind, 1989). Toisaalta lämpimään vanhemmuuteen sisältyy vanhemman aktiivinen kiinnostus ja osallistuminen lapsen elämään ja aktiviteetteihin (Wood ym., 2003).

Löydökset vanhemmuuden lämpimyden yhteyksistä lasten ja nuorten ongelmakäyttäytymiseen ovat keskenään osin ristiriitaisia. Pinguartin (2017) meta-analyysissä vanhemman lämpimyyksi oli yhteydessä lapsen vähäisempään ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen. Samansuuntaisesti Rothenberg (2020) kollegoineen arvioivat lämpimän vanhemmuuden olevan suojaava tekijä ulkoisessa ongelmakäyttäytymisessä ikävuosina 8–14, myös erilaisissa kulttuurikonteksteissa. Kahdeksasta yhdestätoista tarkastellusta kulttuurista, muun muassa Euroopasta, Aasiasta sekä Yhdysvalloista, löydettiin myönteisiä tuloksia. Lämmin vanhemmuus näytti siis olevan suojaava tekijä sekä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen puhkeamiselle nuoruudessa, että ulkoisen ongelmakäyttäytymisen lisääntymiselle (Rothenberg ym., 2020). Toisaalta Galamboksen ja kumppaneiden (2003) tutkimuksessa korkeampi lämpimyyksi (*parental support*) ei ollut suojaava tekijä tarkasteltaessa ongelmakäyttäytymisen kehittymistä nuoruudessa. Samansuuntaisesti Gurdalin ja kollegoiden (2016) ruotsalaisessa kolmevuotisseurannassa 8-vuotiaiden lasten vanhempien raportoima lämpimyyksi ei ollut yhteydessä lasten matalampaan ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen. Tutkimuksessa löydettiin välillinen yhteys, jossa vanhemman korkea lämpimyyksi oli yhteydessä lapsen toimijuuden kokemukseen, joka puolestaan oli yhteydessä alhaisempaan ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen. Tutkimuksen otoskoko (n=93) oli tosin melko pieni.

Myös vanhemmuuden lämpimyden ja nuoruuden riskikäyttäytymisen välistä yhteyttä koskeva tutkimustieto on osin ristiriitaista keskenään. Osa tutkimuksista (esim. Baumrind, 1991) osoittaa vanhemmuustyylin ylipäättään olevan vahvassa yhteydessä nuoruuden päihteiden käyttöön, kun taas esimerkiksi ruotsalainen kohorttitutkimus (Berge ym., 2016) raportoi yhteyden olevan luultua heikompi. Lämpimän vanhemmuuden osoitettiin eräässä tutkimuksessa vähentävän merkittävästi alkoholin käyttöä nuorilla (Mogro-Wilson, 2008). Samansuuntaisesti Lac ja kumppanit (2009) osoittivat lämpimyden olevan käänteisesti yhteydessä nuorten myönteisiin kannabisasenteisiin, eli mitä lämpimämpi vanhempi oli, sitä epätodennäköisemmin nuori suhtautui myönteisesti kannabiksen käyttöön. Rikekäyttäytymisen suhteen vanhemmuuden lämpimyden havaittiin olevan suojaava tekijä nuorten rikollisuudelle kahdessa eri kulttuurissa, mutta sen suojaava vaikutus oli vahvempaa Yhdysvalloissa kuin Koreassa (Yun & Cui, 2020). Tämä voi kertoa lämpimyden merkityksen riippuvan osin myös kulttuurieroista (Yun & Cui, 2020). Backmanin ja kollegoiden (2021) tutkimuksessa äidin

vanhemmuuden lämpimyys suojasi korkean riskin nuoria rikolliselta käyttäytymiseltä, kun taas isien kohdalla näin ei ollut. Vastaavanlaista tutkimusta ei ole tehty suomalaisella aineistolla.

Tutkimustieto ei siis ole yhteneväistä sen suhteen, missä määrin lämmin vanhemmuus on yhteydessä lapsen myöhempään ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen ja riskikäyttäytymiseen, ja kuinka paljon yhteys vaihtelee eri kulttuurien välillä. Lisäksi lämpimän vanhemmuuden vaikutusta on tutkittu rajallisesti verrattuna psykologisen ja behavioraalisen kontrollin vaikutuksiin ja eri ulottuvuuksien yhteisvaikutuksiin. On myös huomionarvoista, että lämpimän vanhemmuuden ja nuoruuden riskikäyttäytymisen välisistä yhteyksistä on verrattain vähän tutkittua tietoa, etenkin satunnaisesti valikoituneella aineistolla. Vaikka vanhemmuustyylien yhteyttä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen ja riskikäyttäytymiseen on tutkittu, nimenomaan vanhemmuuden lämpimyden *muuntavasta* vaikutuksesta ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuuteen on hyvin rajallisesti tutkimustietoa. Näiden seikkojen valossa aihetta on tärkeää tutkia lisää.

1.4 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia lapsuusiän ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteyttä myöhempään ongelma- ja riskikäyttäytymiseen, sekä selvittää muuntaako vanhemmuuden lämpimyys näitä yhteyksiä. Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Ennustaako ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana ulkoista ongelmakäyttäytymistä 17-vuotiaana?
2. Ennustaako ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana riskikäyttäytymistä 17-vuotiaana?
 - a. Ovatko yhteydet erilaisia eri riskikäyttäytymisen muotojen (tupakointi, alkoholi, huumeet, rikkeet) suhteen?
3. Miten vanhemmuuden lämpimyys muuntaa
 - a. ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 17-vuotiaana välistä yhteyttä?
 - b. ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja riskikäyttäytymisen 17-vuotiaana välistä yhteyttä?

Aikaisemman tutkimustiedon valossa voidaan olettaa, että ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana on positiivisesti yhteydessä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen (hypoteesi 1) (esim. Cicchetti & Toth, 2014; Kovacs & Devlin, 1998; Reitz ym., 2005) sekä riskikäyttäytymiseen (hypoteesi 2) (esim. Nagin & Tremblay, 1999; Timmermans ym., 2008) 17-vuotiaana. Tutkimuskysymysten 3a. ja 3b. kohdalla hypoteesia ei voida asettaa, sillä tutkimusnäyttöä lämpimän vanhemmuuden muunta-
vasta vaikutuksesta ei ole riittävästi.

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Tutkimusaineisto

Tämä pro gradu -tutkielma on osa Jyväskylän yliopiston Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin -tutkimushanketta (Vasalampi & Aunola, 2016–), joka on jatkoa Alkuportaatt-seurantatutkimukselle (Lerikkanen ym., 2006–2016). Lasten motivaatiota ja oppimista tutkineessa Alkuportaatt-tutkimuksessa seurattiin lapsia vuodesta 2006 esiopetuksen aloittamisesta aina peruskoulun lopettamiseen saakka vuoteen 2016. Koulupolku-hankkeessa mukaan kutsuttiin myös aikaisempien osallistujien luokkatoverit ja tutkimusta jatkettiin toisen asteen opintojen aikana, vuosina 2017 ja 2018. Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin -hanke keskittyy tutkimaan nuorten koulutuspolkuja, koulutuksen keskeyttämistä ja hyvinvointia, ja aineisto on kerätty neljältä eri suomalaiselta paikkakunnalta.

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu kevään 2008 ja kevään 2017 mittauksista. Alkuperäisessä Alkuportaatt-aineistossa tutkittavia oli mukana 1653. Tästä joukosta mukaan tähän tutkimukseen otettiin ne tutkittavat, joilta löytyi keväällä 2008 kerätyt Vahvuudet ja vaikeudet-kyselyn (SDQ-kysely) opettaja-arviot, sekä keväällä 2017 kerätyt SDQ-kyselyn itsearviot ja riskikäyttäytymisen kyselyvasaukset. Lopuksi tehtiin ikärajaus, jossa tutkimusjoukkoon valikoitumisen vaatimuksina oli, että tutkittavat olivat kevään 2008 mittapisteessä 7–8-vuotiaita ($ka=7,74$ $kh=0,29$) ja kevään 2017 mittapisteessä 16–17-vuotiaita ($ka=16,65$, $kh=0,32$). Näiden rajausten jälkeen lopullinen tutkimusotos oli 290 tutkittavaa. Tästä aineistosta poikia oli 148 (51 %), tyttöjä 141 (48,6 %) ja muunsukupuolisia 1 (0,3 %). Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen kohdalla otos koostui niistä 290 tutkittavasta, joilta oli mitattu ulkoista ongelmakäyttäytymistä 8-vuotiaana ja 17-vuotiaana, sekä riskikäyttäytymistä 17-vuotiaana. Kolmannen tutkimuskysymyksen kohdalla tarkasteltiin niitä 227 tutkittavaa, jotka olivat mukana 1. ja 2. tutkimuskysymyksen otoksessa, ja joilta oli tämän lisäksi äidin vanhemmuustyyliarvio lapsen ollessa 8-vuotias.

Tutkimuksessa tarkasteltiin katoa, eli tutkittavien valikoitumista tutkimusotokseen, tutkittavan perheen sosioekonomisen aseman ja sukupuolen suhteen ristiintaulukoinnin avulla, sekä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana, äidin lämpimyyden, tarkkaavaisuuden ongelmien ja iän suhteen riippumattomien otosten t-testin avulla. Katoanalyysi tehtiin niille tutkittaville, joilta löytyi merkintä, että he olivat mukana alkuperäisessä Alkuportaatt-tutkimusaineistossa ($n=1653$). Katoanalyysissa ver-

tailtiin siis tutkimusotokseen mukaan otettuja lapsia ($n=290$) niihin lapsiin, jotka olivat mukana alkuperäisessä tutkimusjoukossa, mutta jotka rajautuivat pois lopullisesta tutkimusotoksesta ($n=1363$). Katoanalyysi osoitti, että tutkimuksen kato ei ollut satunnaista tarkkaavaisuuden tutkija-arvioiden suhteen. Riippumattomien otosten t-testin mukaan tämän tutkimuksen otoksen ulkopuolelle jääneet saivat korkeampia arvoja tarkkaavaisuuden haasteita mittaavissa väitteissä ($t(564.528) = 4.185$, $p < .001$, Cohen $d = .347$). Ero oli siis merkitsevä, mutta efektikoko pieni käytettäessä tulkinnassa raja-arvoja 0,20 (pieni), 0,50 (keskikokoinen) ja 0,80 (suuri) (Cohen, 1988; Metsämuuronen, 2011). Otokseen valikoituminen oli satunnaista ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana, äidin lämpimyyden, sukupuolen ja iän suhteen.

2.2 Mittarit ja muuttujat

Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen

Tässä tutkimuksessa ulkoista ongelmakäyttäytymistä mitattiin Vahvuudet ja Vaikeudet-kyselyn suomenkielisen ja muokatun version käytösongelmat -alaskaalalla (Strengths and Difficulties Questionnaire, SDQ; Goodman, 1997). SDQ-kysely kartoittaa 4–17-vuotiaiden lasten ja nuorten käyttäytymistä ja psykososiaalista hyvinvointia (Goodman, 1997), ja sitä käytetään erityisesti psykososiaalisesti oireilevien lasten ja nuorten arvioinnissa (Aalto-Setälä ym., 2020). Kysely koostuu 25 väitteestä, jotka jakautuvat viiteen eri oirealueen osakyselyyn: käytösongelmat, yliaktiivisuus, tunnetason oireet, kaverisuhteiden ongelmat sekä prososiaalinen käytös (Goodman ym., 1998).

Tässä tutkimuksessa käytetyssä käytösongelmat-alaskaalassa pyydettiin arvioimaan lapsen tai nuoren käyttäytymistä kuluneen lukuvuoden aikana. Alaskaalan väitteitä ovat: ”Usein tappelee toisten lasten kanssa tai kiusaa muita”, ”Hänellä on usein kiukunpuuskia, tai hän kiivastuu helposti”, ”Valehtelee tai petkuttaa usein”, ”Varastaa kotoa, koulusta tai muualta” sekä ”On yleensä tottelevainen, tavallisesti tekee niin kuin aikuinen käskee” (Goodman, 1997). Kyselyn väitteisiin vastataan asteikolla 1 = ”Ei päde”, 2 = ”Pätee jonkin verran” tai 3 = ”Pätee varmasti” (Goodman, 1997, 1998). Korkeammat pisteet kuvaavat korkeampaa ulkoista ongelmakäyttäytymistä. Käytösongelmia mitattiin 8-vuotiailta opettajien antamalla arviolla ja 17-vuotiailta nuoren täyttämällä itsearviolla. Nuoren itsearviointiin perustuvassa kyselyssä väitteet on muotoiltu itsearviointiin sopiviin muotoihin, mutta niillä arvioidaan samoja ilmiöitä (Goodman ym., 1998).

Käytösongelmia kuvaavista väittämistä muodostettiin keskiarvomuuttujat, jotka kuvaavat ulkoista ongelmakäyttäytymistä 8-vuotiaana ja 17-vuotiaana. Tätä varten väitteen ”On yleensä tottelevainen, tavallisesti tekee niin kuin aikuinen käskee” muuttujan vastausasteikko käännettiin, jotta kaikki väitteet ovat samansuuntaisia. Keskiarvomuuttujiin mukaan otettujen havaintojen kriteerinä oli molemmissa mittapisteissä se, että tutkittavalta oli vastaus vähintään neljään viidestä väittämästä (80 %). 8-vuotiaiden ulkoista ongelmakäyttäytymistä kuvaavan keskiarvomuuttujan Cronbachin alfa oli .785. 17-vuotiaiden kohdalla keskiarvomuuttujan Cronbachin alfa oli .586. Rajana riittävän korkealle alfalle pidetään yleisesti arvoa .60, jolloin keskiarvomuuttujan muodostavien muuttujien ajatellaan mittaavan samaa asiaa luotettavasti (Metsämuuronen, 2011), mutta ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 17-vuotiaana keskiarvomuuttujan alfa jää hieman tämän rajan alle. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa saman väitteen (”On yleensä tottelevainen, tavallisesti tekee niin kuin aikuinen käskee”) on havaittu laskevan käytösongelmakategorian Cronbachin alfaa (esim. Aarø ym., 2022; Kankaanpää ym. 2023) nimenomaan nuorten kohdalla (esim. Van Roy ym., 2008), joten tämä on yleisesti tunnistettu haaste käytösongelmat-alaskaalan käytössä. Näin ollen 17-vuotiaiden käytösongelmavastauksien matalasta alfasta huolimatta päädyttiin käyttämään niistä muodostettua keskiarvomuuttujaa vertailtavuuden vuoksi.

Riskikäyttäytyminen

Riskikäyttäytymistä mitattiin tutkimusta varten muotoilluilla nuorten käyttäytymistä arvioivilla kysymyksillä, joihin tutkittavat vastasivat ollessaan 17-vuotiaita.

Tupakointi. Tutkittavat arvioivat tupakointiaan 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”En ole koskaan polttanut”, 2 = ”Olen kokeillut”, 3 = ”Tupakoin joskus (harvemmin kuin kerran viikossa)”, 4 = ”Tupakoin kerran viikossa tai useammin, en kuitenkaan joka päivä” ja 5 = ”Tupakoin päivittäin”.

Alkoholi. Tutkittavat arvioivat alkoholin käyttöönsä 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”En ole koskaan juonut alkoholijuomia”, 2 = ”Olen kokeillut”, 3 = ”Käytän alkoholia joskus (harvemmin kuin kerran kuukaudessa)”, 4 = ”Käytän alkoholia pari kertaa kuukaudessa” ja 5 = ”Kerran viikossa tai useammin”.

Huumeet. Tutkittavat arvioivat huumeiden käyttöönsä 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”En ole koskaan käyttänyt huumeita”, 2 = ”Olen joskus kokeillut huumeita”, 3 = ”Käytän huumeita joskus (harvemmin kuin kerran kuukaudessa)”, 4 = ”Käytän huumeita pari kertaa kuukaudessa” ja 5 = ”Käytän huumeita kerran viikossa tai useammin”.

Rikkeet. Rikkeisiin liittyvä kysymys oli: ”Joskus nuoret tekevät sellaistaikin, mikä ei ole sallittua. Kuinka usein sinä olet ollut poliisin kanssa tekemisissä rikkeitten vuoksi?” Tutkittavat vastasivat kysymykseen 4-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”En ole koskaan”, 2 = ”Kerran viimeisen 3 vuoden aikana”, 3 = ”2–3 kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana” ja 4 = ”Useammin kuin 4 kertaa viimeisen kolmen vuoden aikana”.

Riskikäyttäytymistä mittaavien muuttujien arvot standardoitiin, sillä niissä oli eri mitta-asteikot. Standardoiduista muuttujista muodostettiin riskikäyttäytymistä kuvaava keskiarvomuuttuja, jonka Cronbachin alfa oli .601. Mukaan otettujen havaintojen kriteerinä oli, että tutkittava oli vastannut vähintään kolmeen neljästä kysymyksestä (75 %). Koska Cronbachin alfa oli vain hieman yli .60, haluttiin ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteyttä riskikäyttäytymiseen tutkia myös erikseen yksittäisten riskikäyttäytymismuuttujien kautta.

Lämmin vanhemmuus

Vanhemmuuden lämpimyyttä mitattiin kyselylomakkeella lasten äideiltä lasten ollessa 8-vuotiaita. Lämpimyyttä mitattiin Block’s Child-Rearing Practices Report-kyselylomakkeen (CRPR; Roberts ym., 1984) suomennetulla ja muokatulla versiolla (Aunola & Nurmi, 2004, 2005). Kysely sisältää kokonaisuudessaan 19 väitettä, joista kymmenellä mitataan vanhemmuuden lämpimyyttä, väittämällä kuten ”Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä” ja ”Otan lapseni ajatukset huomioon, kun suunnittelen perheeni asioita”. Kaikki väittämät on listattu liitteessä 1. Tutkittavien äidit vastasivat kyselyyn 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”Ei sovi minuun juuri lainkaan”, 2 = ”Ei sovi minuun kovinkaan hyvin”, 3 = ”Sopii joskus, joskus ei”, 4 = ”Sopii minuun hyvin” ja 5 = ”Sopii minuun erittäin hyvin”. Lämpimyyttä mittaavista muuttujista muodostettiin keskiarvomuuttuja, jonka Cronbachin alfa oli .837. Mitä suuremman arvon keskiarvomuuttuja saa, sitä lämpimämmäksi vastannut äiti vanhemmuustyyliänsä arvioi. Mukaan otettujen havaintojen kriteerinä oli, että vastaus oli annettu vähintään kahdeksaan kymmenestä kysymyksestä (80 %).

Taustamuuttajat

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin usean taustamuuttujan vaikutuksia.

Perheen sosioekonominen asema (SES). Tutkittavan perheen sosioekonomista asemaa kuvaa vanhempien koulutustaso. Perheen sosioekonominen asema koodattiin lapsen vanhempien korkeimman ammattikoulutuksen mukaan. Luokittelu oli 1 = ”Ei ammatillista koulutusta”, 2 = ”Työllisyys- tai ammatillisia kursseja (vähintään 4 kk)”, 3 = ”Ammatillinen koulutus”, 4 = ”Opistotasoinen koulutus”, 5 = ”Ammattikorkeakoulu”, 6 = ”Yliopisto/korkeakoulu” ja 7 = ”Yliopistollinen jatkotutkinto”. Korkeampi arvo kuvaa korkeampaa sosioekonomista asemaa.

Sukupuoli. Tieto tutkittavien sukupuolesta koottiin yhdistellen eri mittapisteissä kerättyjä tietoja. Koska vain yksi tutkittava oli ilmoittanut sukupuolekseen 3 = muu, sukupuolimuuttujan tieto koodattiin puuttuvaksi tältä tutkittavalta. Taustamuuttujana käytettävästä sukupuolimuuttujasta muodostettiin siis dikotominen muuttuja, jossa 1 = tyttö ja 2 = poika.

Tarkkaavaisuuden ongelmat. Lasten tarkkaavaisuuden eri osa-alueita kartoitettiin kevään 2007 mittapisteessä tutkijan arvioimana 19:llä käyttäytymistä kuvailevan kysymyksen avulla. Kysymyksiin vastattiin 7-portaisella Likert-asteikolla, jossa 1 = ”Ei lainkaan tämän kaltaista käyttäytymistä”, 2 = ”Hyvin epätyypillistä, tapahtuu kerran tai kahdesti”, 3 = ”Epätyypillistä, tapahtuu satunnaisesti”, 4 = ”Jokseenkin tyypillistä, noin puolet ajasta”, 5 = ”Tyypillistä, usein esiintyvää”, 6 = ”Hyvin tyypillistä, suurimman osan ajasta”, ja 7 = ”Aina/melkein aina tämän kaltaista käyttäytymistä”. Näistä 19:stä muuttujasta muodostettiin keskiarvomuuttuja, jonka Cronbachin alfa oli .928. Mukaan otettujen havaintojen kriteerinä oli, että tutkittavalta löytyi vastaus vähintään viiteentoista väittämään (~80 %). Korkeampi arvo kuvaa suurempaa määrää tarkkaavaisuuden ongelmia.

2.3 Aineiston analyysi

Ensimmäiseksi tarkasteltiin 8-vuotiaana mitatun ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteyttä 17-vuotiaana mitattuun ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin avulla. Ensimmäisellä askelmalla selittäjänä oli ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana, ja toisella askelmalla selittäjiksi lisättiin taustamuuttujat, eli perheen sosioekonominen asema, sukupuoli ja tarkkaavaisuuden ongelmat. Seuraavaksi tarkasteltiin 8-vuotiaana mitatun ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteyttä riskikäyttäytymiseen 17-vuotiaana hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin

avulla. Ensimmäisellä askelmalla selittäjänä oli ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana, ja toisella askelmalla selittäjiksi lisättiin taustamuuttajat, eli perheen sosioekonominen asema, sukupuoli ja tarkkaavaisuuden ongelmat.

Hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin lähtöoletukset täyttyivät sekä tutkimuskysymyksen 1 että tutkimuskysymyksen 2 kohdalla. Otoskoko oli riittävän suuri (Nummenmaa, 2009). Saatujen mallien jäännökset olivat melko normaalisti jakautuneita, mutta molemmat hieman oikealle vinoja, minkä vuoksi analyysit tehtiin lisäksi bootstrap-menetelmällä. Jäännösten hajonta oli riittävän homoskedastista (Metsämuuronen, 2011). Selittävä muuttuja (ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana) ja selitettävät muuttajat (ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 17-vuotiaana, riskikäyttäytyminen 17-vuotiaana) korreloivat merkitsevästi keskenään. Selittävän muuttujan ja taustamuuttajien (sosioekonominen asema, sukupuoli, tarkkaavaisuuden ongelmat) välillä ei ollut ongelmia multikollineaarisuuden suhteen.

Tutkimuskysymyksen 2 jatkotarkastelussa tutkittiin lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteyttä eri riskikäyttäytymisen muotoihin. Vastausluokkien pienten frekvenssien vuoksi riskikäyttäytymistä kuvaavista muuttujista muodostettiin dikotomisat muuttajat. Kaksiluokkaiset muuttajat muodostettiin seuraavasti: Tupakointi ja alkoholin käyttö -muuttajien kohdalla vastausluokat 1 ja 2 saavat arvon 0, ja vastausluokat 3, 4 ja 5 saavat arvon 1. Huumeiden käyttö -muuttujan kohdalla vastausluokka 1 saa arvon 0, ja vastausluokat 2, 3, 4 ja 5 saavat arvon 1. Rikemuuttujan kohdalla vastausluokka 1 saa arvon 0, ja vastausluokat 2, 3 ja 4 saavat arvon 1.

Koska selitettävät riskimuuttajat (tupakointi, alkoholin käyttö, huumeiden käyttö, rikettäyttäytyminen) olivat dikotomisia, analyysimenetelmäksi valittiin logistinen regressioanalyysi. Jokaisen analyysin ensimmäisellä askelmalla selittäjänä muuttujana oli ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana, ja toisella askelmalla selittäjiksi lisättiin taustamuuttajat, eli perheen sosioekonominen asema, sukupuoli ja tarkkaavaisuuden ongelmat. Logistisen regressioanalyysin lähtöoletukset (Nummenmaa, 2009) toteutuivat kaikkien neljän selitettävän muuttujan kohdalla. Otos oli riittävän suuri malliin otettavien muuttajien lukumäärään nähden, ja selitettävät muuttajat olivat kaksiluokkaisia. Tutkimuskysymyksissä 1 ja 2 toiselle askelmalle edettiin, jos selittävä muuttuja tuli merkitseväksi ensimmäisellä askelmalla.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin äidin vanhemmuuden lämpimyiden muuntavaa vaikutusta 8-vuotiaan ulkoisen ongelmakäyttäytymisen yhteyksiin 17-vuotiaan ulkoiseen ongelma- ja riskikäyttäytymiseen. Muuntavaa vaikutusta tutkittiin hierarkkisella lineaarisella regressiolla interaktiotermiä käyttäen. Kummankin analyysin ensimmäisessä askelmassa selittäjinä olivat lapsuuden ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ja äidin vanhemmuuden lämpimyys, toisessa askelmassa

lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja äidin vanhemmuuden lämpimyyden välinen interaktiotermin ja kolmannessa taustamuuttujat, eli perheen sosioekonominen asema, sukupuoli ja tarkkaavaisuuden ongelmat. Tutkimuskysymyksen 3 analyysissä käytettiin standardoituja muuttujia. Hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin lähtöoletukset täyttyivät myös malleihin lisätyn äidin lämpimyyden muuttujan kohdalla. Mallin jäännösten vinouden vuoksi analyysit tehtiin lisäksi bootstrap-menetelmällä. Selittävien muuttujien välillä ei ollut ongelmia multikollinearisuuden suhteen. Tutkimuskysymyksessä 3 kolmannelle askelmalle edettiin, jos interaktiotermin tuli merkitseväksi toisella askelmalla. Tutkimuksen analyysit suoritettiin IBM SPSS Statistics 28 -tilasto-ohjelmalla.

3 TULOKSET

Kuvailevat tiedot

Ulkoista ongelmakäyttäytymistä 8- ja 17-vuotiaana sekä riskikäyttäytymistä 17-vuotiaana kuvaavien keskiarvomuuttujien havaittiin olevan oikealle vinoja, ja äidin lämpimyyttä kuvaava keskiarvomuuttuja taas melko normaalisti jakautunut, mutta hieman vasemmalle vino (Taulukko 1). Ulkoista ongelmakäyttäytymistä 8- ja 17-vuotiaana ja riskikäyttäytymistä 17-vuotiaana kuvaavat muuttujat saivat siis paljon matalia arvoja, eli useat tutkittavat arvioivat ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen olevan vähäistä. Äidin vanhemmuustyylin lämpimyyttä kuvaava muuttuja sai puolestaan paljon korkeita arvoja, eli useat vastaajat arvioivat vanhemmuudessaan olevan paljon lämpimyyttä. Koska muuttujat eivät olleet täysin normaalisti jakautuneita, kaikki tutkimuskysymysten 1, 2 ja 3 regressioanalyysit toistettiin myös ei-parametrisellä testillä (bootstrap), jossa kaikki ei-merkitsevät tulokset säilyivät ei-merkitsevinä ja merkitsevät tulokset säilyivät merkitsevinä, mikä vahvistaa tulosten luotettavuutta. Tutkimuksessa käytettyjen muuttujien kuvailevat tiedot on koottu taulukoihin 1 ja 2.

Taulukko 1

Analyseissa käytettyjen muuttujien kuvailevat tiedot

Muuttuja	<i>n</i>	ka	kh	vaihteluväli	vinous	huipukkuus
UOK 8-vuotiaana	290	1.26	0.39	1.00–3.00	1.83	3.22
UOK 17-vuotiaana	290	1.40	0.33	1.00–2.60	1.16	0.95
Riskikäyttäytyminen	290	-0.02	0.67	-0.70–2.78	1.46	2.04
Lämmin vanhemmuus	227	4.28	0.45	2.50–5.00	-0.67	0.58
Perheen SES	277	4.47	1.45	1.00–7.00	-0.04	-0.89
Tarkk. ongelmat	288	1.55	0.71	1.00–5.16	2.31	6.07

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, SES = sosioekonominen asema, Tarkk. ongelmat = tarkkaavaisuuden ongelmat

Taulukko 2

Dikotomisten riskikäyttäytymisen muuttujien frekvenssit

Muuttuja	<i>n</i>	<i>n</i> vastausluokka 0	<i>n</i> vastausluokka 1
Tupakointi	290 (100 %)	235 (81 %)	55 (19 %)
Alkoholi	290 (100 %)	173 (60 %)	117 (40 %)
Huumeet	289 (100 %)	276 (95 %)	13 (5 %)
Rikkeet	288 (100 %)	239 (83 %)	49 (17 %)

Tupakointi ja alkoholi: 0 = ei koskaan/kokeillut, 1 = joskus/säännöllisesti. Huumeet: 0 = ei koskaan, 1 = kokeillut/joskus/säännöllisesti. Rikkeet: 0 = ei koskaan tekemisissä poliisin kanssa, 1 = kerran tai useammin tekemisissä poliisin kanssa viimeisen kolmen vuoden aikana.

Ennen analyysia katsottiin niissä käytettyjen muuttujien ja taustamuuttujien väliset korrelaatiot (Taulukko 3). Koska parametristen testien jakaumaoletukset (jakaumien normaalius, muuttujien mitta-asteikot) (Nummenmaa, 2009) eivät täyttyneet, muuttujien välisiä yhteyksiä tarkasteltiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella. Muuttujien välisten yhteyksien korrelaatiotarkastelussa havaittiin, että korkeampi ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana oli yhteydessä korkeampaan ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen sekä korkeampaan riskikäyttäytymiseen ja sen kaikkiin alamuotoihin 17-vuotiaana. Suurempi määrä tarkkaavaisuuden ongelmia oli yhteydessä korkeampaan ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen 8-vuotiaana. Perheen korkeampi sosioekonominen asema oli yhteydessä matalampaan ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen ja riskikäyttäytymiseen, ja tarkempia riskikäyttäytymisen muotoja tarkasteltaessa vähäisempään tupakointiin ja alkoholin käyttöön 17-vuotiaana. Poikasukupuoli oli yhteydessä korkeampaan tupakointiin ja rikekäyttäytymiseen 17-vuotiaana, sekä suurempaan määrään tarkkaavaisuuden ongelmia. Kaikki riskikäyttäytymisen muodot korreloivat positiivisesti keskenään.

Taulukko 3

Selittävien ja selitettävien muuttujien väliset korrelaatiot (Spearman)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. UOK 8-v.	1										
2. Äidin lämpimyys	-.084	1									
3. Perheen SES	-.045	.101	1								
4. Sukupuoli	.283***	.081	.034	1							
5. Tarkk. ongelmat	.274***	.041	-.040	.152**	1						
6. UOK 17-v.	.137*	-.072	-.168**	.103	-.016	1					
7. Riskikäyttäytyminen	.167**	-.121	-.176**	.086	-.003	.219***	1				
8. Tupakointi	.200***	-.078	-.211***	.121*	.021	.225***	.618***	1			
9. Alkoholin käyttö	.137*	-.100	-.176**	.043	-.007	.203***	.782***	.445***	1		
10. Huumeiden käyttö	.126*	-.015	.094	.012	-.024	.143*	.346***	.196***	.197***	1	
11. Rikkeet	.227***	.039	-.020	.224***	.047	.184**	.566***	.391***	.340***	.127*	1

* = $p \leq .05$, ** = $p \leq .01$, *** = $p < .001$

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, SES = sosioekonominen asema, Tarkk. ongelmat = tarkkaavaisuuden ongelmat

3.1 Ulkoisen ongelmakäyttäjyksen jatkuvuus

Linearisessa regressioanalyysissä ulkoinen ongelmakäyttäjyminen 8-vuotiaana ei selittänyt ulkoista ongelmakäyttäjymistä 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi ($F(1, 273) = 3.10, p=.080$), joten mallin toiseen askelmaan ei edetty (Taulukko 4).

Taulukko 4

Ulkoisen ongelmakäyttäjyksen 8-vuotiaana yhteys ulkoiseen ongelmakäyttäjymiseen 17-vuotiaana ($n=274$)

	<i>B</i>	S.E.	β	<i>p</i>	R^2
Askelma 1					
Vakio	1.28	.07		<.001	
UOK 8-v.	.09	.05	.11	.080	.011

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäjyminen

3.2 Ulkoisen ongelmakäyttäjyksen yhteys riskikäyttäjymiseen

Ensimmäisellä askelmalla malliin viety ulkoinen ongelmakäyttäjyminen 8-vuotiaana selitti riskikäyttäjymistä 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi ($F(1,273) = 9.95, p=.002$) (Taulukko 5). Toisella askelmalla malli oli myös tilastollisesti merkitsevä ($F(4,274) = 5.50, p<.001$) ja siihen viedyt taustamuuttujat, eli perheen sosioekonominen asema, sukupuoli ja tarkkaavaisuuden ongelmat, lisäsivät selitystasetta 4.0 prosenttiyksikköä. Korkeampi ulkoinen ongelmakäyttäjyminen 8-vuotiaana oli yhteydessä korkeampaan riskikäyttäjymiseen 17-vuotiaana myös silloin, kun taustamuuttujien vaikutus oli kontrolloitu toisella askelmalla. Lisäksi matalampi perheen sosioekonominen asema oli yhteydessä korkeampaan riskikäyttäjymiseen 17-vuotiaana.

Taulukko 5

Ulkoisen ongelmakäyttämisen 8-vuotiaana yhteys riskikäyttäytymiseen 17-vuotiaana ($n=274$)

	<i>B</i>	S.E.	β	<i>p</i>	R^2
Askelma 1					
Vakio	-.43	.14		.002	
UOK 8-v.	.33	.10	.19	.002	.035
Askelma 2					
Vakio	-.20	.20		.329	.075
UOK 8-v.	.32	.11	.19	.005	
Perheen SES.	-.07	.03	.11	.009	
Sukupuoli	.15	.08	-.15	.068	
Tarkk. ongelmat	-.09	.06	-.09	.141	

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, SES = sosioekonominen asema, Tarkk. ongelmat = tarkkaavaisuuden ongelmat

Jatkotarkastelussa lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttämisen yhteyttä riskikäyttäytymisen osa-alueisiin (tupakointi, alkoholi, huumeet, rikkeet) tarkasteltiin erillisillä riskikäyttäytymisen muuttujilla logistisella regressioanalyysillä. Alkoholin ($\chi^2(1) = 1.82, p=.178$) ja huumeiden ($\chi^2(1) = 0.55, p=.814$) käytön mallit eivät olleet tilastollisesti merkitseviä, ja ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana ei lisännyt todennäköisyyttä alkoholin ja huumeiden käytölle tilastollisesti merkitsevästi (Taulukko 6).

Tupakoinnin ($\chi^2(1) = 6.11, p=.013$) ja rikekäyttäytymisen ($\chi^2(1) = 14.36, p < .001$) mallit olivat ensimmäisellä askelmalla tilastollisesti merkitseviä. Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana lisäsi todennäköisyyttä tupakoida sekä todennäköisyyttä rikekäyttäytymiselle 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi (Taulukko 6). Tupakoinnin kohdalla malli oli tilastollisesti merkitsevä myös toisella askelmalla ($\chi^2(3) = 17.96, p < .001$). Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana lisäsi todennäköisyyttä tupakoida (2.40-kertaiseksi) myös silloin, kun taustamuuttujien vaikutus oli kontrolloitu. Taustamuuttujista perheen sosioekonominen asema lisäsi todennäköisyyttä tupakoida tilastollisesti merkitsevästi, sukupuoli ja tarkkaavaisuuden ongelmat eivät. Myös rikekäyttäytymisen kohdalla malli oli tilastollisesti merkitsevä toisella askelmalla ($\chi^2(3) = 8.59, p=.035$). Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana lisäsi todennäköisyyttä rikekäyttäytymiselle (2.94-kertaiseksi) myös silloin, kun taustamuuttujien vaikutus oli kontrolloitu. Taustamuuttujista poikasu-kupuoli lisäsi todennäköisyyttä tehdä rikkeitä tilastollisesti merkitsevästi, perheen sosioekonominen asema ja lapsen tarkkaavaisuuden ongelmat eivät.

Taulukko 6

Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana yhteys tupakointiin, alkoholin käyttöön, huumeiden käyttöön ja rikekäyttäytymiseen 17-vuotiaana

	<i>B</i>	S.E.	Exp(<i>B</i>)	<i>p</i>	<i>R</i> ² _{<i>N</i>}
<u>Tupakointi</u>					
<i>(n=274)</i>					
Askelma 1					.035
Vakio	-2.62	.50	.07	<.001	
UOK 8-v.	.90	.36	2.46	.011	
Askelma 2					.135
Vakio	-1.32	.78	.27	.093	
UOK 8-v.	.87	.42	2.40	.037	
Perheen SES	-.45	.12	.64	<.001	
Sukupuoli	.55	.35	1.73	.115	
Tarkk. ongelmat	-.14	.23	.87	.542	
<u>Alkoholi</u>					
<i>(n=274)</i>					
Askelma 1					.009
Vakio	-.93	.42	.40	.028	
UOK 8-v.	.43	.32	1.53	.178	
<u>Huumeet</u>					
<i>(n=273)</i>					
Askelma 1					.001
Vakio	-3.30	.98	.04	<.001	
UOK 8-v.	.17	.73	1.19	.810	
<u>Rikkeet</u>					
<i>(n=272)</i>					
Askelma 1					.086
Vakio	-3.45	.53	.03	<.001	
UOK 8-v.	1.41	.37	4.09	<.001	
Askelma 2					.136
Vakio	-4.49	.90	.01	<.001	
UOK 8-v.	1.04	.41	2.82	.011	
Perheen SES	-.07	.12	.94	.575	
Sukupuoli	1.08	.39	2.94	.006	
Tarkk. ongelmat	.05	.22	1.05	.827	

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, SES = sosioekonominen asema, Tarkk. ongelmat = tarkkaavaisuuden ongelmat, *R*²_{*N*} = Nagelkerken pseudoselitysaste

3.3 Äidin lämpimyiden muuntava vaikutus yhteyksiin

Lineaarisen regressioanalyysin ensimmäisellä askelmalla malliin viedyt ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana sekä äidin lämpimyys eivät selittäneet ulkoista ongelmakäyttäytymistä 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi ($F(2, 223) = 2.37, p=.096$) (Taulukko 7). Toisella askelmalla interaktiotermin ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana x äidin lämpimyys ei selittänyt ulkoista ongelmakäyttäytymistä 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi ($F(3,222) = 2.00, p=.115$) (Taulukko 7). Äidin lämpimyys ei siis muuntanut ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 17-vuotiaana välistä yhteyttä tilastollisesti merkitsevästi (Taulukko 7).

Taulukko 7

Vanhemmuuden lämpimyiden muuntava vaikutus ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja 17-vuotiaana väliseen yhteyteen ($n=225$)

	<i>B</i>	S.E.	<i>p</i>	<i>R</i> ²
Askelma 1				.021
Vakio	-.00	.07	1.000	
UOK 8-v.	.09	.07	.169	
Lämpimyys	-.10	.07	.140	
Askelma 2				.026
Vakio	-.01	.07	.910	
UOK 8-v.	.07	.07	.289	
Lämpimyys	-.09	.07	.192	
UOK 8-v. x Lämpimyys	-.06	.05	.267	

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, Lämpimyys = äidin lämpimyys

Lineaarisen regressioanalyysin ensimmäisellä askelmalla malliin viedyt ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana sekä äidin lämpimyys eivät selittäneet riskikäyttäytymistä 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi ($F(2, 223) = 4.76, p=.010$) (Taulukko 8). Toisella askelmalla interaktiotermin ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana x äidin lämpimyys ei selittänyt riskikäyttäytymistä 17-vuotiaana tilastollisesti merkitsevästi ($F(3,222) = 3.36, p=.020$) (Taulukko 8). Äidin lämpimyys ei siis muuntanut ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen välistä yhteyttä tilastollisesti merkitsevästi (Taulukko 8).

Taulukko 8

Vanhemmuuden lämpimyiden muuntava vaikutus ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja riskikäyttäytymisen 17-vuotiaana väliseen yhteyteen ($n=225$)

	<i>B</i>	S.E.	<i>p</i>	<i>R</i> ²
Askelma 1				.041
Vakio	.00	.07	1.000	
UOK 8-v.	.18	.07	.008	
Lämpimyyys	-.08	.07	.249	
Askelma 2				.043
Vakio	.01	.07	.938	
UOK 8-v.	.19	.07	.006	
Lämpimyyys	-.08	.07	.212	
UOK 8-v. x Lämpimyyys	.04	.05	.448	

UOK = ulkoinen ongelmakäyttäytyminen, Lämpimyyys = äidin lämpimyyys

4 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana on yhteydessä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen ja riskikäyttäytymiseen 17-vuotiaana. Lisäksi haluttiin tutkia, muuntaako äidin lämpimyys näitä yhteyksiä. Tulokset osoittivat, että ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana ei ollut yhteydessä ulkoiseen ongelmakäyttäytymiseen 17-vuotiaana. Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana oli puolestaan vahvasti yhteydessä riskikäyttäytymiseen 17-vuotiaana. Tässä tutkimuksessa tarkasteltujen riskikäyttäytymisen muotojen (tupakointi, alkoholin käyttö, huumeiden käyttö ja rikekäyttäytyminen) jatkotarkastelu osoitti, että yhteys oli merkitsevä tupakoinnin ja rikekäyttäytymisen kohdalla. Äidin lämpimyys ei muuntanut yhteyksiä.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen hypoteesina oli, että ulkoinen ongelmakäyttäytyminen 8-vuotiaana ennustaa ulkoista ongelmakäyttäytymistä 17-vuotiaana. Vastoin oletusta havaittiin, että lapsuuden ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ei ennustanut nuoruuden ulkoista ongelmakäyttäytymistä. Aiemmat tutkimustulokset raportoivat lapsuuden aikaisen ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkumisesta nuoruuteen, ja etenkin ongelmakäyttäytymisen suhteellisen pysyvyyden on tutkittu olevan vahvaa (esim. Bongers ym., 2004; Cicchetti & Toth, 2014; Kovacs & Devlin, 1998; Whelan ym., 2013). Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen muodoista esimerkiksi aggressiivisuuden (Tremblay, 2000), vastarintaisuuden ja erilaisten statusrikkomusten (Bongers ym., 2004) kohdalla aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että jo lapsena korkeasti oireilevat ovat myös nuoruudessa todennäköisesti korkeasti oireilevia. Tämän tutkimuksen tulos oli siis vastakkainen kuin valtaosa aikaisemmista tutkimustuloksista.

Reitz ja kollegat (2005) nostavat esiin, että ulkoisen oireilun jatkuvuutta voidaan ennakoita sitä heikommin, mitä pidemmästä aikavälistä on kysymys. Tässä tutkimuksessa tarkasteltava aikaväli oli melko pitkä ylettyen miltei 10 vuoden ajanjaksolle. Voikin olla, että pitkä ennustusväli vaikutti siihen, että yhteyttä ei löytynyt. Toisaalta kuten Moilanen ja kumppanit (2010) esittävät, voi ulkoista ongelmakäyttäytymistä esiintyä etenkin koulusiirtymien ajankohdissa tai koulun aloittamisessa. Tässä tutkimuksessa 8-vuotiaan ulkoista ongelmakäyttäytymistä arvioitiin valtaosan tutkittavista lapsista ollessa ensimmäisen luokan kevätlukukaudella. On siis mahdollista, että osa 8-vuotiailla raportoidusta ulkoisesta ongelmakäyttäytymisestä oli vielä koulun aloittamiseen liittyvää ulkoista oireilua, joka tasaantui siirtymävaiheen jälkeen.

Koska enemmistö ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuutta tarkastelleista tutkimuksista on tehty Suomen ulkopuolella, myös kulttuurillisten tekijöiden vaikutus tämän tutkimuksen

tuloksiin on mahdollinen. Ulkoisen ongelmakäyttämisen osa-alueista esimerkiksi aggressiivisuuden on todettu olevan pysyvämpää Yhdysvalloissa kuin Suomessa (Kokko ym., 2014). Aiempi näyttö ulkoisen ongelmakäyttämisen jatkuvuudesta rakentuu pitkälti Suomen ulkopuolisten kulttuureiden tuloksiin, ja voi olla, että ilmiö näyttää osin erilaisena suomalaisilla lapsilla. Lisäksi lapsen tai nuoren käyttämistä arvioiva kyselyyn vastaaja oli ensimmäisessä mittapisteessä opettaja ja toisessa mittapisteessä nuori itse, minkä vuoksi ulkoisen ongelmakäyttämisen ilmenemistä ja jatkumoa ei välttämättä ole pystytty tavoittamaan täysin. Samassa mittapisteessä olisi hyvä olla useampi tietolähde arvioimassa käyttämistä eri konteksteista käsin (Kerr ym., 2007; McMahon, 1994) ja toisaalta taas eri vastaajat eri mittapisteissä eivät välttämättä anna keskenään vertailukelpoisia arvioita (Grietens ym., 2004; Offord ym., 1996). Tämän tutkimuksen tulokset antavat kuitenkin viitteitä siitä, että ulkoinen ongelmakäyttäminen ei välttämättä ole jatkuvaa ainakaan samanlaisena näyttävänä oireiluna lapsuudessa ja nuoruudessa. Näyttäisi myös siltä, että ulkoinen ongelmakäyttäminen voi ilmetä vain yhdessä kehitysvaiheessa jatkumatta seuraaviin, tai toisaalta alkaa vasta myöhemmällä iällä.

Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla tutkittiin, ennustaako ulkoinen ongelmakäyttäminen 8-vuotiaana riskikäyttämistä 17-vuotiaana. Hypoteesi oli, että ulkoinen ongelmakäyttäminen 8-vuotiaana on positiivisesti yhteydessä riskikäyttämiseen 17-vuotiaana. Lapsuuden ulkoinen ongelmakäyttäminen oli vahvasti yhteydessä riskikäyttämiseen nuoruudessa. Mitä enemmän tutkittavilla oli ulkoista ongelmakäyttämistä 8-vuotiaana, sitä enemmän he raportoivat riskikäyttämistä 17-vuotiaana. Tutkimustulos on yhteneväinen aikaisemman tutkimuskirjallisuuden kanssa. Esimerkiksi Nagin ja Tremblay (1999) raportoivat lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttämisen yhteydestä rikekäyttämiseen 17-vuotiaana. Pingault ja kollegat (2013) puolestaan tunnistivat ulkoisen ongelmakäyttämisen muodoista erityisesti aggressiivisuuden ennustavan myöhempää rikollisuutta. Myös päihteiden käyttöä näyttäisi ennustavan Timmermansin ja kollegoiden (2008) mukaan ulkoisen ongelmakäyttämisen muodoista parhaiten lapsuuden aggressiivisuus. Aggressiivisuuden korostuessa aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa, voi olla mahdollista, että tässä tutkimuksessa saadussa tuloksessa on kyse nimenomaan lapsuuden aggressiivisuuden yhteydestä nuoruuden riskikäyttämiseen. Toisaalta on yhtä hyvin mahdollista, että ulkoinen ongelmakäyttäminen kaikkine muotoineen selittää myöhempää riskikäyttämistä.

Hypoteeseja ei asetettu sen suhteen, ovatko yhteydet erilaisia tupakoinnin, alkoholin käytön, huumeiden käytön ja rikekäyttämisen suhteen. Riskikäyttämisen muotoja tarkasteltaessa erikseen havaittiin, että tutkittavat, joilla oli ulkoista ongelmakäyttämistä 8-vuotiaana, tupakoivat todennäköisemmin 17-vuotiaana. Tulos on linjassa aiemman tutkimusnäytön kanssa, mikä

viittaa siihen, että ulkoinen ongelmakäyttäytyminen lapsuudessa on yksi tupakointia ennustavista tekijöistä (Cheetham ym., 2018; Kassel ym., 2003). Aikaisemmissa tutkimuksissa ovat toisaalta korostuneet päihteidenkäytön ja ulkoisen ongelmakäyttäytymisen häiriödiagnoosit, eli ilmiötä on tutkittu psykopatologisesta näkökulmasta. Kuitenkin tässä tutkimuksessa yhteys löydettiin ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja tupakoinnin väliltä, ja tähän yhteyteen ei liittynyt häiriödiagnoosia ulkoisen ongelmakäyttäytymisen tai tupakoinnin osalta. Tulos osaltaan vahvistaa käsitystä siitä, että lapsuuden ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ennustaa ainakin tupakointia nuoruudessa myös normatiivisessa joukossa. Lisäksi tutkittavat, joilla oli ulkoista ongelmakäyttäytymistä 8-vuotiaana, tekivät todennäköisemmin rikkeitä 17-vuotiaana. Tulos on samansuuntainen aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa (Nagin & Tremblay, 1999; Whelan ym., 2013). Erityisesti rikekäyttäytymisen kohdalla tutkimusta on tehty korkean riskin nuorilla. Tämä tarkoittaa, että useissa tutkimuksissa tutkimusjoukkona on ollut esimerkiksi nuorisorikolliset tai lastensuojelun asiakkaina olevat nuoret. Koska tässä tutkimuksessa otos ei rajautunut koskemaan vain tietystä taustasta tulevia nuoria, ovat tulokset yleistettävissä laajemmin suomalaisiin nuoriin.

Osin yllättävä tulos oli, että ulkoinen ongelmakäyttäytyminen lapsuudessa ei lisännyt todennäköisyyttä alkoholin ja huumeiden käyttöön 17-vuotiaana. Esimerkiksi Timmermans ja kollegat (2008) löysivät yhteyden fyysisen aggressiivisuuden ja alkoholin sekä huumeiden käytön välillä, sekä statusrikkomusten ja lievempien huumeiden käytön välillä, tutkittavien ollessa 4–18-vuotiaita. Myös esimerkiksi Thompsonin ja kollegoiden (2011) sekä Scalcon ja kollegoiden (2014) mukaan ulkoinen ongelmakäyttäytyminen on yhteydessä myöhempään päihteidenkäyttöön, erottelematta kuitenkaan tarkemmin, minkä päihteiden. Tässä tutkimuksessa saatuun, aikaisemmasta tutkimusnäytöstä poikkeavaan tulokseen on voinut vaikuttaa se, että etenkin huumeiden käyttäjiä oli aineistossa hyvin vähän. Alkoholin käytön kohdalla puolestaan alkoholin käyttäjiksi luettiin mukaan ne, jotka kertoivat käyttävänsä alkoholia ”joskus”, ja toisaalta myös paljon alkoholia käyttävät nuoret. Jaottelulla haluttiin rajata alkoholin käyttäjien ryhmän ulkopuolelle ne nuoret, jotka olivat vain kokeilleet alkoholia. Tämän vuoksi alkoholin käyttäjien ryhmä onkin voinut olla melko homogeeninen koko joukkoa kuvaavan yhteyden löytämiseksi. Tutkittavien ollessa alaikäisiä jaotteluissa haluttiin kuitenkin huomioida se, että huumeiden käytön lisäksi myös alkoholin käyttö on heille laitonta toimintaa.

Kaiken kaikkiaan riskikäyttäytymistä koskevat tulokset antavat viitteitä siitä, että lapsuudelle ominainen ulkoinen ongelmakäyttäytyminen saattaa muotoutua nuoruudessa ennemmin riskikäyttäytymiseksi määriteltäväksi ongelmakäyttäytymisen muodoiksi. Erityisesti, koska lapsuuden ulkoinen ongelmakäyttäytyminen oli yhteydessä rikekäyttäytymiseen 17-vuotiaana, voi olla, että esimerkiksi lapsuuden uhmakas ja aggressiivinen käytös kärjistyy nuoruudessa jopa rikolliseksi toimin-

naksi. Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen tulokset yhdessä viittaavat, että ulkoinen ongelmakäyttäytyminen ei jatku ainakaan samanlaisena läpi lapsuuden ja nuoruuden, vaan saa erilaisia muotoja eri ikävaiheissa. Kiinnostavia lisähuomioita riskikäyttäytymistä tutkittaessa nousi esiin taustamuuttujien suhteen. Matalampi perheen sosioekonominen asema oli yhteydessä korkeampaan riskikäyttäytymiseen ja riskikäyttäytymisen muodoista tupakointiin 17-vuotiaana. Tämä on linjassa aikaisemman tutkimusnäytön kanssa; perheen sosioekonomisen huono-osaisuuden on tutkittu olevan yhteydessä nuorten päihteidenkäyttöön ja rikekäyttäytymiseen (Cohen & Piquero, 2009; Knaappila ym., 2019, 2021). Lisäksi poikasukupuoli lisäsi todennäköisyyttä tehdä rikkeitä. Tämä on yhtä lailla linjassa aikaisemman tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan rikollisuus on huomattavasti yleisempää pojilla kuin tytöillä (ks. Elonheimo, 2010).

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä tutkittiin äidin lämpimyiden muuntavaa vaikutusta ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen yhteyksiin. Tämän tutkimuksen tuloksissa äidin lämpimyyden ei muuntanut ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja 17-vuotiaana välistä yhteyttä, eikä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen 8-vuotiaana ja riskikäyttäytymisen 17-vuotiaana välistä yhteyttä. Äidin lämpimyiden muuntavan vaikutuksen suhteen ei ollut asetettu hypoteeseja, sillä tutkimustietoa vastaavasta asetelmasta on melko vähän. Ylipäättänsä vanhemman lämpimyiden yhteyksiä tutkittaessa on saatu osin keskenään eriäviä tuloksia; osa tuloksista viittaa vanhemman lämpimyiden suojaavan ulkoiselta ongelmakäyttäytymiseltä (ks. Piquero, 2017; Rothenberg ym., 2020), osa ei ole löytänyt yhteyttä (Galambos ym., 2003). Tämän tutkimuksen tulos ei kuitenkaan anna viitteitä äidin lämpimyiden merkityksestä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen ilmenemisessä. Ulkoisesti oireilevien lasten kohdalla kysymykseksi jääkin, mikä vanhemmuuden lämpimyiden merkitys kasvatuksessa on – olisiko tärkeämpi näkökulma vanhemman käyttämä behavioraalinen kontrolli suhteessa oireilevaan lapseen?

Oleelliseksi näkökulmiksi saatujen tulosten arvioinnissa nousevat arviointiajankohdat sekä vanhemman kyky arvioida omaa vanhemmuuttaan. Äidit vastasivat kyselyyn heidän lastensa ollessa 8-vuotiaita, ja vastaukset kuvastavat siis sitä, millainen näkemys äideillä on ollut omasta vanhemmuudestaan lasten ollessa vielä melko nuoria. Tuloksiin onkin voinut vaikuttaa se, että äitien näkemykset omasta vanhemmuudestaan saattavat muuttua kehitysvaiheesta toiseen, kun lapsen tarpeet ja toiveet muuttuvat ja samalla vanhemmuuden vaatimukset muuttuvat. Muutoksia vanhemmuustyyliin on tutkittu vain vähän etenkin nuoruuden ikävaiheissa (Schroeder & Mowen, 2014). Lisäksi se, että tässä tutkimuksessa tarkasteltiin vain yhtä vanhemmuuden lämpimyiden osa-alueita, voi vaikuttaa tuloksiin. Lämpimyyttä mitattiin aiemmin esitellyllä CRPR-kyselylomakkeen (Roberts ym., 1984) suomennetulla ja muokatulla versiolla (Aunola & Nurmi, 2004, 2005) ja kyselyssä kahta

muuta mitattua ulottuvuutta, psykologista ja behavioraalista kontrollia, ei tarkasteltu ollenkaan. Asetelma rajaakin tarkastelun ulkopuolelle erilaiset ulottuvuuksien yhdistelmät, ja esimerkiksi korkean lämpimyden yhteisvaikutusta muiden ulottuvuuksien kanssa ei siten ole huomioitu. Kuvaavan esimerkin tarjoavat Aunolan ja Nurmen (2005) tutkimustulokset, joissa erityisen haitallisena lapsen hyvinvoinnin kannalta korostuu vanhemmuuden korkea lämpimyys yhdistettynä syyllistämiseen, eli vanhemman käyttämään psykologiseen kontrolliin. Syyllistävän mutta lämpimän vanhemmuuden tutkittiin lisäävän sekä sisään- että ulospäinsuuntautunutta ongelmakäyttäytymistä (Aunola & Nurmi, 2005). Voikin olla, että yhden ulottuvuuden tarkastelu jättää huomiotta tällaiset lapsen kehityksen kannalta haitalliset yhdistelmät. Ylipäättänsä vanhemmuuden vaikutusten tutkimuksessa onkin tunnistettu haasteellisuus, joka liittyy yksittäisten piirteiden erotteluun toisistaan (esim. Sulik ym., 2015).

4.1 Vahvuudet ja rajoitukset

Tutkimusmenetelmiin ja mittareihin liittyy rajoitteita, jotka tulee huomioida tutkimustulosten tulkinassa. Ulkoista ongelmakäyttäytymistä arvioi ensimmäisessä mittapisteessä lapsen opettaja ja toisessa mittapisteessä nuori itse, sekä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen että riskikäyttäytymisen mittareissa. Eri arvioijien vastaukset saattavat poiketa toisistaan esimerkiksi arvioijaan ja arviointiin vaikuttavien tekijöiden takia, tai siksi, että arvioitavan yksilön käyttäytyminen poikkeaa eri ympäristöissä ja tilanteissa (Grietens ym., 2004; Offord ym., 1996), mikä voi vaikuttaa siihen, ettei yhteyttä löydy. Toisaalta kliinisellä kentällä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen tunnistamiseen ja myös siihen liittyvien diagnoosien asettamiseen tarvitaan tietoa lapsen tai nuoren käyttäytymisestä monenlaisissa ympäristöissä, ja siten usealta arvioijalta (McMahon, 1994; Kerr ym., 2007). Voikin olla, että löydetty yhteys lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja nuoruuden riskikäyttäytymisen välillä oli melko vahva, sillä se löytyi mittapisteiden eri tietolähteistä huolimatta.

Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen, sekä äitien vanhemmuuden lämpimyden mittareiden kohdalla on pohdittava myös sitä, kuinka luotettavina itse tehtyjä arvioita voidaan pitää, ja missä määrin vastauksiin on voinut vaikuttaa esimerkiksi sosiaalisen suotavuuden ilmiö (Barker, 2015) tai muut häiriötekijät (Alwin, 2007). Esimerkiksi vanhemmuutta arvioidessa vanhempien itsearvioiden on kuitenkin tutkittu olevan vähintään kohtalaisen yhteneväisiä lapsen antamien arvioiden sekä myös ulkopuolisen havainnoijan arvioiden kanssa (Morsbach & Prinz, 2006),

mikä osaltaan tukee itsearviointin käyttöä tässä tutkimuksessa. Subjektiiiviseen arviointiin perustuvia mittareita ei voida pitää absoluuttista, objektiivista tietoa tuottavina, mutta ne ovat silti paras mahdollinen olemassa oleva mittari arvioimaan yksilön omaa kokemusta (Barker, 2015). Lisäksi käytettyihin mittareihin liittyvä kritiikki koskee 17-vuotiaiden ulkoisen ongelmakäyttämisen summamuuttujan alhaista reliabiliteettia (Cronbachin alfa .586), jolle selitykseksi on löydetty etenkin väitteen ”On yleensä tottelevainen, tavallisesti tekee niin kuin aikuinen kääsee” ongelmallisuus. Ongelma mittarissa on kuitenkin laajalti tunnistettu, eikä ilmene ainoastaan tässä tutkimuksessa (esim. Aarø ym., 2022; Kankaanpää ym. 2023; Van Roy ym., 2008). Tutkimusaineistoon liittyvänä rajoitteena voidaan nähdä myös se, että korkeaa ulkoista ongelmakäyttämistä ja riskikäyttämistä ilmeni vähän, mikä on toisaalta oletettavaa satunnaisotoksessa. Samoin matalaa vanhemmuuden lämpimyyttä ilmeni vastauksien perusteella vain vähän. Tässä tutkimuksessa otosta rajasi etenkin se, että lasten ulkoista ongelmakäyttämistä koskevia arvioita oli vain osalla tutkittavista, mikä voi myös vaikuttaa saatuihin tuloksiin, koska suuremmassa tutkimusjoukossa merkitsevä yhteys löytyy helpommin kuin pienessä (Barker, 2015).

Kuitenkin tutkimuksen vahvuuksina voidaan pitää muun muassa sen tutkimusasetelmaa ja käytettyjä taustamuuttujia. Tutkimuksen pitkittäisasetelma on etenkin suomalaisessa tutkimuskontekstissa ainutlaatuinen ja tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ulkoisen ongelmakäyttämisen ja riskikäyttämisen jatkumoa pitkällä aikavälillä. Lisäksi tutkimusotos on satunnaisesti valikoitunut, eikä ulkoisen ongelmakäyttämisen ilmiötä tutkita esimerkiksi ainoastaan korkeasti oireilevien lasten tai korkean riskin nuorten kohdalla. Satunnaisotoksen voidaankin ajatella olevan edustava ja tulosten olevan yleistettävissä suomalaisiin 8–17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin.

Lisäksi vahvuutena voidaan pitää sitä, että analyyseissa kontrolloitiin tarkkaavaisuuden ongelmien vaikutus taustamuuttujana, mikä tarjosi tilaisuuden tarkastella ulkoisen ongelmakäyttämisen ilmiötä erillisenä tarkkaavaisuuden ongelmista. Päällekkäisyys ulkoisen ongelmakäyttämisen ja esimerkiksi ADHD:n ja muiden tarkkaavaisuuden ongelmien välillä on tavallista (McMahon, 1994; Pihlakoski & Rintahaka, 2016). Tästä syystä tässä tutkimuksessa tarkkaavaisuuden ongelmat pyrittiin kontrolloimaan yhteyksiä tarkasteltaessa, mutta on silti huomioitava, että tarkkaavuspulmien ja ylivilkkauden erottelu ulkoisen ongelmakäyttämisen ilmenemismuodoista ei ole aina yksiselitteistä. Tutkimuksen ansiona voidaan pitää sitä, että tarkkaavaisuuden ongelmien kontrolloimisen jälkeen yhteys lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttämisen ja myöhemmän riskikäyttämisen välillä kuitenkin löytyi, sekä jatkotarkasteluissa erityisesti lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttämisen yhteys tupakointiin ja rikekäyttämiseen nuoruudessa.

4.2 Jatkotutkimustarpeet ja johtopäätelmät

Tämän tutkimuksen pohjalta esiin nousee useita jatkotutkimustarpeita. Jatkossa vanhemmuuden lämpimyyden muuntavaa vaikutusta voisi tarkastella tupakoinnin, alkoholin käytön, huumeiden käytön ja rikekäyttäytymisen kohdalla erikseen. Myös isien roolista, sekä eroista äitien ja isien välillä olisi arvokasta saada lisätutkimusta vanhemmuuden lämpimyyden ja ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ilmiöiden kontekstissa. Lisäksi, kuten Rothenberg ja kollegat (2020) nostavat esiin, tarvitaan vanhemmuustylien suojaavasta vaikutuksesta pysyväälle ongelmakäyttäytymiselle lisää kulttuurienvälistä tutkimusta. Myös sisarusten ja muiden lapselle tai nuorelle läheisten ihmissuhteiden vaikutuksista ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ilmenemiseen olisi kiinnostavaa saada lisää tutkimustietoa. Vähemmistöön kuulumisen on tunnistettu yhtenä riskitekijänä ulkoisen ongelmakäyttäytymisen taustalla (Fergusson ym., 1992; Fergusson, 1998) ja tutkimusta on tehty etenkin eri etnisten ryhmien kohdalla – jatkossa arvokasta olisi nostaa tutkimuksen kohteeksi myös muita vähemmistöryhmiä. Vaikka ulkoisen ongelmakäyttäytymisen ja riskikäyttäytymisen taustatekijöistä on jo aikaisempaa tutkimustietoa, jatkotutkimus niiden tarkemmista mekanismeista ja kasaantumisesta samoille lapsille olisi tärkeää, jotta epäsuotuisia kehityskulkuja kyetään katkaisemaan. Lisäksi tässä tutkimuksessa sosioekonomista asemaa kuvasti vain vanhempien korkein koulutus, minkä vuoksi sosioekonomisen aseman muita tekijöitä, kuten tulotasoa ja asumisolosuhteita, olisi arvokasta ottaa mukaan tarkasteluun.

Tämä tutkimus kuvaa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuutta ja yhteyttä riskikäyttäytymiseen pitkällä aikavälillä, mikä tuo lisää tietoa ilmiöiden näyttäytymisestä suomalaisessa kontekstissa. Ulkoisen ongelmakäyttäytymisen jatkuvuutta 8-vuotiaasta 17-vuotiaaksi ei ilmennyt tässä tutkimuksessa, mikä on vastoin yleistä käsitystä ja aikaisempaa tutkimustietoa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen vahvasta jatkuvuudesta. Lapsuuden ulkoisen ongelmakäyttäytyminen oli vahvasti yhteydessä nimenomaan riskikäyttäytymiseen nuoruudessa, mikä oli linjassa aikaisemman tutkimustiedon kanssa ja vahvisti siten aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta. Ulkoinen ongelmakäyttäytyminen lapsuudessa ennusti tupakointia ja rikkeiden tekemistä nuoruudessa, ja tämän tuloksen merkitystä suomalaisessa kulttuurikontekstissa voitaisiin tutkia tarkemmin. Nämä tulokset voivat kertoa ulkoisen ongelmakäyttäytymisen näyttäytyvän eri muotoisena eri ikävaiheissa, minkä tiedostaminen on tärkeää niin kotona, koulussa kuin sosiaali- ja terveydenhuollossakin. Käyttäytyminen voi siis muuttua iän myötä, mutta ongelmallisen käyttäytymisen juurisyyt saattavat silti olla samat eri ikävaiheissa.

Tämän tutkimuksen tulokset ovat melko laajalti yleistettävissä suomalaisiin 8–17-vuotiaisiin lapsiin ja nuoriin. Tutkimuksen tarjoamaa tietoa voidaan hyödyntää etenkin riskitekijöiden

tunnistamisessa ennaltaehkäisevässä työssä, joka on oleellista lasten ja nuorten vakavien ja pitkittyvien oireiden ehkäisemisessä (Sourander & Aronen, 2023). Yhteiskunnallisessa keskustelussa pinnalla ollut nuorten rikollisuuden raaistuminen ja rikosepäilyjen lisääntyminen etenkin alaikäisten joukossa (Poliisihallitus, 2024) ovat osana sellaisia kehityskulkuja, joihin tulee pyrkiä puuttumaan ja myös tässä tutkimuksessa löydetty vahva yhteys lapsuuden ongelmakäyttäytymisen ja nuoruuden rikkeiden tekemisen välillä. Tulokset ohjaavatkin kiinnittämään huomiota sekä puuttumaan varhain lapsen ongelmalliseen käyttäytymiseen. Mitä enemmän lasten ja nuorten ongelmakäyttäytymiseen ja riskialttiiseen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä tunnetaan ja tunnistetaan, sitä aiemmin epäsuotuisiin kehityskulkuihin voidaan puuttua. Varhaiskasvatuksen ja koulun sekä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon toimijoiden tulee lasten perheiden rinnalla reagoida oireileviin lapsiin – kohdaten ja kuullen, sekä tukitoimia tarjoten.

LÄHTEET

- Aalto-Setälä, T., Huikko, E., Appelqvist-Schmidlechner, K., Haravuori, H. & Marttunen, M. (2020). Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa: Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140590/OHJ2020_006%20verkko%20u.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Aarø, L. E., Davids, E. L., Mathews, C., Wubs, A. G., Smith, O. R. & Vries, P. J. (2022). Internalizing problems, externalizing problems, and prosocial behavior - three dimensions of the strengths and difficulties questionnaire (SDQ): A study among South African adolescents. *Scandinavian journal of psychology*, 63(4), 415-425. <https://doi.org/10.1111/sjop.12815>
- Achenbach, T. M. (1993). Taxonomy and comorbidity of conduct problems: Evidence from empirically based approaches. *Development and psychopathology*, 5(1-2), 51-64. <https://doi.org/10.1017/S0954579400004259>
- Alwin, D. F. (2007). *Margins of error: A study of reliability in survey measurement*. Wiley-Interscience.
- Aronen, E. & Lindberg, N. (2016). Lasten ja nuorten käytöshäiriöt. Teoksessa Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K., Sourander, A. & Aalberg, V. *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Duodecim.
- Artazcoz, L., Benach, J., Borrell, C. & Cortès, I. (2004). Unemployment and mental health: Understanding the interactions among gender, family roles, and social class. *American Journal of Public Health*, 94(1), 82-88. <https://doi.org/10.2105/ajph.94.1.82>
- Aunola, K. & Nurmi, J.-E. (2004). Maternal Affection Moderates the Impact of Psychological Control on a Child's Mathematical Performance. *Developmental Psychology*, 40(6), 965-978. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.6.965>
- Aunola, K. & Nurmi, J.-E. (2005). The Role of Parenting Styles in Children's Problem Behavior. *Child development*, 76(6), 1144-1159. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x>
- Aunola, K., Stattin, H. & Nurmi, J.-E. (2000). Adolescents' achievement strategies, school adjustment, and externalizing and internalizing problem behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(3), 289-306. <https://doi.org/10.1023/A:1005143607919>
- Backman, H., Laajasalo, T., Jokela, M. & Aronen, E. T. (2021). Parental Warmth and Hostility and the Development of Psychopathic Behaviors: A Longitudinal Study of Young Offenders. *Journal of Child and Family Studies*, 30(4), 955-965. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01921-7>
- Baker, B. & Heller, T. (1996). Preschool children with externalizing behaviors: Experience of fathers and mothers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 24(4), 513-532. <https://doi.org/10.1007/BF01441572>
- Barker, C. (2015). *Research Methods in Clinical Psychology*. Wiley-Blackwell.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Baumrind, D. (1989). Rearing competent children. Teoksessa Damon, W. (toim.), *Child development today and tomorrow* (s. 349-378). Jossey-Bass/Wiley.
- Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95. <https://doi.org/10.1177/0272431691111004>
- Berge, J., Sundell, K., Öjehagen, A. & Håkansson, A. (2016). Role of parenting styles in adolescent substance use: Results from a Swedish longitudinal cohort study. *BMJ Open*, 6(1), e008979. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2015-008979>

- Bongers, I. L., Koot, H. M., Van Der Ende, J. & Verhulst, F. C. (2004). Developmental Trajectories of Externalizing Behaviors in Childhood and Adolescence. *Child development*, 75(5), 1523–1537. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00755.x>
- Bradley, R. H., Whiteside, L., Mundfrom, D. J., Casey, P. H., Kelleher, K. J. & Pope, S. K. (1994). Early Indications of Resilience and Their Relation to Experiences in the Home Environments of Low Birthweight, Premature Children Living in Poverty. *Child development*, 65(2), 346–360. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1994.tb00755.x>
- Campbell, S. B., Shaw, D. S. & Gilliom, M. (2000). Early externalizing behavior problems: Toddlers and preschoolers at risk for later maladjustment. *Development and Psychopathology*, 12(3), 467–488. <https://doi.org/10.1017/s0954579400003114>
- Chung, I., Hawkins, J., Gilchrist, L., Hill, K. & Nagin, D. (2002). Identifying and predicting offending trajectories among poor children. *The Social Service Review (Chicago)*, 76(4), 663–685. <https://doi.org/10.1086/342999>
- Cicchetti, D. & Toth, S. L. (2014). A Developmental Perspective on Internalizing and Externalizing Disorders. Teoksessa Cicchetti, D., & Toth, S. L. (toim.), *Internalizing and Externalizing Expressions of Dysfunction: Volume 2*. Psychology Press.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2. painos, Routledge.
- Cohen, M., & Piquero, A. (2009). New Evidence on the Monetary Value of Saving a High Risk Youth. *Journal of Quantitative Criminology*, 25, 25–49. <https://doi.org/10.1007/s10940-008-9057-3>
- Cole, P. M., Zahn-Waxler, C., Fox, N. A., Usher, B. A. & Welsh, J. D. (1996). Individual differences in emotion regulation and behavior problems in preschool children. *Journal of Abnormal Psychology*, 105, 518–529. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.105.4.518>
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L. & Whitbeck, L. B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63(3), 526–541. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1992.tb01644.x>
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological bulletin*, 113(3), 487–496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Deater-Deckard, K. & Dodge, K. A. (1997). Externalizing Behavior Problems and Discipline Revisited: Nonlinear Effects and Variation by Culture, Context, and Gender. *Psychological Inquiry*, 8(3), 161–175. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0803_1
- Deković, M. (1999). Risk and Protective Factors in the Development of Problem Behavior During Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(6), 667–685. <https://doi.org/10.1023/A:1021635516758>
- Dodge, K. A., Malone, P. S., Lansford, J. E., Miller, S., Pettit, G. S. & Bates, J. E. (2009). A Dynamic Cascade Model of the Development of Substance-Use Onset. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 74(3), VII-119. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5834.2009.00528.x>
- Elonheimo, H. (2010). Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. *Oikeus*, 39(2), 184–187.
- Fanti, K. A. & Henrich, C. C. (2010). Trajectories of Pure and Co-Occurring Internalizing and Externalizing Problems From Age 2 to Age 12: Findings From the National Institute of Child Health and Human Development Study of Early Child Care. *Developmental psychology*, 46(5), 1159–1175. <https://doi.org/10.1037/a0020659>
- Fergusson, D. M. (1998). Stability and change in externalising behaviours. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 248(1), 4–13. <https://doi.org/10.1007/s004060050012>
- Fergusson, D. M., Horwood, L. J., & Lynskey, M. T. (1992). Family Change, Parental Discord and Early Offending. *Journal of child psychology and psychiatry*, 33(6), 1059–1075. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1992.tb00925.x>

- Fix, R. L. & Burkhardt, B. R. (2015). Relationships Between Family and Community Factors on Delinquency and Violence among African American Adolescents: A Critical Review. *Race and Justice*, 5(4), 378–404. <https://doi.org/10.1177/2153368715583134>
- Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Tannenbaum, L., Van Horn, Y., Christ, M. A. G., Hart, E. A. & Hanson, K. (1993). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A meta-analytic review of factor analyses and cross-validation in a clinic sample. *Clinical psychology review*, 13(4), 319–340. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(93\)90016-F](https://doi.org/10.1016/0272-7358(93)90016-F)
- Galambos, N. L., Barker, E. T. & Almeida, D. M. (2003). Parents Do Matter: Trajectories of Change in Externalizing and Internalizing Problems in Early Adolescence. *Child Development*, 74(2), 578–594. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.7402017>
- Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of child psychology and psychiatry*, 38(5), 581–586. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>
- Goodman, R., Meltzer, H. & Bailey. (1998). The strengths and difficulties questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European child & adolescent psychiatry*, 7(3), 125–130. <https://doi.org/10.1007/s007870050057>
- Grietens, H., Onghena, P., Prinzie, P., Gadeyne, E., Assche, V., Ghesquiere, P. & Hellinckx, W. (2004). Comparison of mothers', fathers', and teachers' reports on problem behavior in 5-to 6-year-old children. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, 26(2), 137-146. <https://doi.org/10.1023/B:JOBA.0000013661.14995.59>
- Gurdal, S., Lansford, J. E. & Sorbring, E. (2016). Parental perceptions of children's agency: Parental warmth, school achievement and adjustment. *Early Child Development and Care*, 186(8), 1203–1211. <https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1083559>
- Haikkola, L., Hästbacka, N. & Pekkarinen, E. (toim.). (2019). *Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja, 2019:34. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161548/34_Kuka%20vastaa%20nuorten%20rikoksiin.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Hart, C., Newell, L. & Olsen, S. (2003). Parenting Skills and Social-Communicative Competence in Childhood. Teoksessa Greene J. O., & Burlison, B. R. (toim.), *Handbook of communication and social interaction skills*.
- Hinshaw, S. P. (1992). Externalizing Behavior Problems and Academic Underachievement in Childhood and Adolescence: Causal Relationships and Underlying Mechanisms. *Psychological bulletin*, 111(1), 127–155. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.111.1.127>
- Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.). (2006). Nuorisoriikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 221. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/2867cc71-71ee-4f4e-bfac-7c7681c92cc6/content>
- Jaffee, S. R., Moffitt, T. E., Caspi, A., Taylor, A. & Arseneault, L. (2002). Influence of adult domestic violence on children's internalizing and externalizing problems: an environmentally informative twin study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(9), 1095–1103. <https://doi.org/10.1097/00004583-200209000-00010>
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal of Adolescent Health*, 12(8), 597–605. [https://doi.org/10.1016/1054-139X\(91\)90007-K](https://doi.org/10.1016/1054-139X(91)90007-K)
- Kankaanpää, R., Töttö, P., Punamäki, R.-L. & Peltonen, K. (2023). Is it time to revise the SDQ? The psychometric evaluation of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Psychological Assessment*, 35(12), 1069–1084. <https://doi.org/10.1037/pas0001265>
- Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. (2023). Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: Suomalaisten huumeekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. *Tilastoraportti* 15/2023. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/tilastot-ja->

[data/tilastot-aiheittain/paihteet-ja-riippuvuudet/huumeet/suomalaisten-huumeiden-kaytto-ja-huumeasenteet](#)

- Kassel, J. D., Stroud, L. R. & Paronis, C. A. (2003). Smoking, Stress, and Negative Affect: Correlation, Causation, and Context Across Stages of Smoking. *Psychological bulletin*, 129(2), 270–304. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.2.270>
- Keinänen, R., Aunola, K., Lerkkanen, M., Poikkeus, A., Nurmi, J. & Kiuru, N. (2011). Vanhemmuustyylien merkitys taidoiltaan erilaisten lasten sosiaalisessa kompetenssissa. *NMI-bulletin : Niilo Mäki instituutin tiedotteita ja raportteja*, 21(3), 15–33. <https://bulletin.nmi.fi/2011/07/12/vanhemmuustyylien-merkitys-taidoiltaan-erilaisten-lasten-sosiaalisessa-kompetenssissa/>
- Kerr, D. C., Lunkenheimer, E. S. & Olson, S. L. (2007). Assessment of child problem behaviors by multiple informants: A longitudinal study from preschool to school entry. *Journal of child psychology and psychiatry*, 48(10), 967-975. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01776.x>
- Kokko, K., Simonton, S., Dubow, E., Lansford, J. E., Olson, S. L., Huesmann, L. R., Boxer, P., Pulkkinen, L., Bates, J. E., Dodge, K. A. & Pettit, G. S. (2014). Country, Sex, and Parent Occupational Status: Moderators of the Continuity of Aggression from Childhood to Adulthood. *Aggressive Behavior*, 40(6), 552–567. <https://doi.org/10.1002/ab.21546>
- Kivivuori, J. K. A., Aaltonen, M., Näsi, M. J., Suonpää, K. E.-M. & Danielsson, P. M. (2018). Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus.
- Knaappila, N., Marttunen, M., Fröjd, S., Lindberg, N. & Kaltiala-Heino, R. (2019). Changes in delinquency according to socioeconomic status among Finnish adolescents from 2000 to 2015. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 7, 52–59. <https://doi.org/10.21307/sjcapp-2019-008>
- Knaappila, N., Kosola, S. & Kaltiala, R. (2021). Nuorten ongelmakäyttäytyminen vähenee mutta ongelmat kasautuvat. *Suomen lääkirilehti*, 76(16), 998–1002.
- Kovacs, M. & Devlin, B. (1998). Internalizing Disorders in Childhood. *Journal of child psychology and psychiatry*, 39(1), 47–63. <https://doi.org/10.1017/S0021963097001765>
- Lac, A., Alvaro, E. M., Crano, W. D. & Siegel, J. T. (2009). Pathways from Parental Knowledge and Warmth to Adolescent Marijuana Use: An Extension to the Theory of Planned Behavior. *Prevention Science*, 10(1), 22–32. <https://doi.org/10.1007/s11121-008-0111-z>
- Lansford, J. E., Godwin, J., Al-Hassan, S. M., Bacchini, D., Bornstein, M. H., Chang, L., Chen, B. B., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Malone, P. S., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Steinberg, L., Tapanya, S., Alampay, L. P., Uribe Tirado, L. M. & Zelli, A. (2018). Longitudinal associations between parenting and youth adjustment in twelve cultural groups: Cultural normativeness of parenting as a moderator. *Developmental psychology*, 54(2), 362–377. <https://doi.org/10.1037/dev0000416>
- Lei, H., Chiu, M. M., Cui, Y., Zhou, W. & Li, S. (2018). Parenting Style and Aggression: A Meta-Analysis of Mainland Chinese Children and Youth. *Children and youth services review*, 94, 446–455. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.07.033>
- Lerkkanen, M. K., Niemi, P., Poikkeus, A. M., Poskiparta, E., Siekkinen, M. & Nurmi, J.-E. (2006–2016). Alkuportaattiseurantatutkimus. Jyväskylän yliopisto.
- Lahey, B. B., Miller, T. L., Schwab-Stone, M., Goodman, S. H., Waldman, I. D., Canino, G., Rathouz, P. J., Miller, T. L., Dennis, K. D., Bird, H. & Jensen, P. S. (2000). Age and Gender Differences in Oppositional Behavior and Conduct Problems: A Cross-Sectional Household Study of Middle Childhood and Adolescence. *Journal of abnormal psychology*, 109(3), 488–503. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.109.3.488>
- Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. Teoksessa P. H. Mussen & E. M. Hetherington (toim.), *Handbook of child psychology. Socialization, personality and social development*. 4. painos, New York: Wiley.

- McMahon R. J., Wells K.C. & Kotler J.S. (2006). Conduct problems. Teoksessa E. J. Mash, R. A. Barkley (toim.), *Treatment of childhood disorders*. 3. painos, 137–268. Guilford Press, New York.
- McMahon, R. J. (1994). Diagnosis, Assessment, and Treatment of Externalizing Problems in Children: The Role of Longitudinal Data. *Journal of consulting and clinical psychology*, 62(5), 901–917. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.62.5.901>
- Mesman, J. & Koot, H. M. (2000). Common and Specific Correlates of Preadolescent Internalizing and Externalizing Psychopathology. *Journal of abnormal psychology* (1965), 109(3), 428–437. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.109.3.428>
- Metsämuuronen, J. (2011). Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.
- Moffitt, T. E. & Caspi, A. (2001). Childhood predictors differentiate life-course persistent and adolescent-limited antisocial pathways among males and females. *Development and psychopathology*, 13(2), 355–375. <https://doi.org/10.1017/S0954579401002097>
- Mogro-Wilson, C. (2008). The Influence of Parental Warmth and Control on Latino Adolescent Alcohol Use. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 30(1), 89–105. <https://doi.org/10.1177/0739986307310881>
- Moilanen, K. L., Shaw, D. S. & Maxwell, K. L. (2010). Developmental cascades: Externalizing, internalizing, and academic competence from middle childhood to early adolescence. *Development and psychopathology*, 22(3), 635–653. <https://doi.org/10.1017/S0954579410000337>
- Morsbach, S. K., & Prinz, R. J. (2006). Understanding and improving the validity of self-report of parenting. *Clinical child and family psychology review*, 9(1), 1–21. <https://doi.org/10.1007/s10567-006-0001-5>
- Nagin, D. & Tremblay, R. E. (1999). Trajectories of Boys' Physical Aggression, Opposition, and Hyperactivity on the Path to Physically Violent and Nonviolent Juvenile Delinquency. *Child Development*, 70(5), 1181–1196. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00086>
- Niemelä, S. (2016). Päihdeet ja päihdehäiriöt sekä muut riippuvuudet. Teoksessa Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K., Sourander, A. & Aalberg, V. *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Duodecim.
- Nummenmaa, L. (2009). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät* (1. p., uud. laitos.). Tammi.
- Näsi, M. (2016). *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Offord, D. R., Boyle, M. H., Racine, Y., Szatmari, P., Fleming, J. E., Sanford, M. & Lipman, E. L. (1996). Integrating Assessment Data from Multiple Informants. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 35(8), 1078-1085. <https://doi.org/10.1097/00004583-199608000-00019>
- Olweus, D. (1979). Stability of aggressive reaction patterns in males: A review. *Psychological bulletin*, 86(4), 852–875. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.86.4.852>
- Pekkarinen, E., Haikkola, L., Hästbacka, N., Karhunen, H. & Schalin, A. (2019). Nuorten rikollisuuden taustatekijöitä. Teoksessa Haikkola, L., Hästbacka, N., & Pekkarinen, E. (toim.), *Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja.
- Petersen, I. T., Bates, J. E., Dodge, K. A., Lansford, J. E. & Pettit, G. S. (2015). Describing and predicting developmental profiles of externalizing problems from childhood to adulthood. *Development and psychopathology*, 27(3), 791-818. <https://doi.org/10.1017/S0954579414000789>
- Pihlakoski, L. & Rintahaka, P. (2016). Aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö (ADHD). Teoksessa Kumpulainen, K., Aronen, E., Ebeling, H., Laukkanen, E., Marttunen, M., Puura, K., Sourander, A., & Aalberg, V. *Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria*. Duodecim.
- Piko, B. F., Fitzpatrick, K. M. & Wright, D. R. (2005). A risk and protective factors framework for

- understanding youth's externalizing problem behavior in two different cultural settings. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 14(2), 95–103. <https://doi.org/10.1007/s00787-005-0437-z>
- Pingault, J.-B., Côté, S. M., Lacourse, E., Galéra, C., Vitaro, F. & Tremblay, R. E. (2013). Childhood Hyperactivity, Physical Aggression and Criminality: A 19-Year Prospective Population-Based Study. *PloS ONE*, 8(5), e62594. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0062594>
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873–932. <https://doi.org/10.1037/dev0000295>
- Poliisihallitus. (2024). Nuorisokollisuus: Taktinen teema-analyysi – määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit. Poliisi. <https://poliisi.fi/documents/25235045/31329635/32433045-Nuorisori-kollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisori-kollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753>
- Raitasalo, K. & Härkönen, J. (2019). Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen: ESPAD-tutkimus 2019. Tilastoraportti 40/2019. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/138792>
- Reitz, E., Dekovic, M. & Meijer, A. (2005). The structure and stability of externalizing and internalizing problem behavior during early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 577–588. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-8947-z>
- Reyna, V. F. & Farley, F. (2006). Risk and Rationality in Adolescent Decision Making: Implications for Theory, Practice, and Public Policy. *Psychological Science in the Public Interest*, 7(1), 1–44. <https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2006.00026.x>
- Roberts, G. C., Block, J. H. & Block, J. (1984). Continuity and change in parents' child-rearing practices. *Child Development*, 55(2), 586–597. <https://doi.org/10.2307/1129970>
- Roeser, R., Eccles, J. & Strobel, K. (1998). Linking the study of schooling and mental health: Selected issues and empirical illustrations at the level of the individual. *Educational Psychologist*, 33, 153–176. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3304_2
- Rothenberg, W. A., Lansford, J. E., Bornstein, M. H., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., Dodge, K. A., Malone, P. S., Oburu, P., Pastorelli, C., Skinner, A. T., Sorbring, E., Steinberg, L., Tapanya, S., Uribe Tirado, L. M., Yotanyamaneewong, S., Alampay, L. P., Al-Hassan, S. M. & Bacchini, D. (2020). Effects of Parental Warmth and Behavioral Control on Adolescent Externalizing and Internalizing Trajectories Across Cultures. *Journal of Research on Adolescence: The Official Journal of the Society for Research on Adolescence*, 30(4), 835–855. <https://doi.org/10.1111/jora.12566>
- Scalco, M. D., Colder, C. R., Hawk, L. W., Read, J. P., Wieczorek, W. F. & Lengua, L. J. (2014). Internalizing and externalizing problem behavior and early adolescent substance use: A test of a latent variable interaction and conditional indirect effects. *Psychology of Addictive Behaviors*, 28(3), 828–840. <https://doi.org/10.1037/a0035805>
- Schroeder, R. D. & Mowen, T. J. (2014). Parenting style transitions and delinquency. *Youth & Society*, 46(2), 228–254. <https://doi.org/10.1177/0044118X12469041>
- Seglem, K. B., Torgersen, S., Ask, H. & Waaktaar, T. (2015). Weak etiologic links between control and the externalizing behaviors delinquency and substance abuse in adolescence. *Personality and Individual Differences*, 75, 179–184. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.036>
- Sourander, A. & Aronen, E. (2023). Lastenpsykiatrisen tutkimus. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriks-son, M., Marttunen, M. & Partonen, T. (toim.), *Psykiatria*. Duodecim.
- Steinberg, L. (2007). Risk taking in adolescence: New perspectives from brain and behavioral science. *Current Directions in Psychological Science*, 16(2), 55–59. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2007.00475.x>
- Stormont, M. (2002). Externalizing behavior problems in young children: Contributing factors and early intervention. *Psychology in the Schools*, 39(2), 127–138.

<https://doi.org/10.1002/pits.10025>

- Stormont, M. (1998). Family Factors Associated with Externalizing Disorders in Preschoolers. *Journal of Early Intervention*, 21(3), 232–251. <https://doi.org/10.1177/105381519802100305>
- Swartz, J. R., Hariri, A. R. & Williamson, D. E. (2017). An epigenetic mechanism links socioeconomic status to changes in depression-related brain function in high-risk adolescents. *Molecular Psychiatry*, 22(2), 209–214. <https://doi.org/10.1038/mp.2016.82>
- Tetzner, J., Bondü, R. & Krahé, B. (2022). Family risk factors and buffering factors for child internalizing and externalizing problems. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 80, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2022.101395>
- Thompson, R., Tabone, J. K., Litrownik, A. J., Briggs, E. C., Hussey, J. M., English, D. J. & Dubowitz, H. (2011). Early Adolescent Risk Behavior Outcomes of Childhood Externalizing Behavioral Trajectories. *The Journal of Early Adolescence*, 31(2), 234–257. <https://doi.org/10.1177/0272431609361203>
- Timmermans, M., Van Lier, P. A. & Koot, H. M. (2008). Which forms of child/adolescent externalizing behaviors account for late adolescent risky sexual behavior and substance use? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 386–394. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01842.x>
- Tremblay, R. E. (2000). The development of aggressive behaviour during childhood: What have we learned in the past century? *International journal of behavioral development*, 24(2), 129–141. <https://doi.org/10.1080/016502500383232>
- Tremblay, R. E. (2010). Developmental origins of disruptive behaviour problems: The 'original sin' hypothesis, epigenetics and their consequences for prevention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(4), 341–367. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02211.x>
- Tung, I., Noroña, A. N., Morgan, J. E., Caplan, B., Lee, S. S. & Baker, B. L. (2019). Patterns of Sensitivity to Parenting and Peer Environments: Early Temperament and Adolescent Externalizing Behavior. *Journal of Research on Adolescence*, 29(1), 225–239. <https://doi.org/10.1111/jora.12382>
- Van Lier, P. A. C., Vitaro, F., Barker, E. D., Koot, H. M. & Tremblay, R. E. (2009). Developmental Links Between Trajectories of Physical Violence, Vandalism, Theft, and Alcohol-Drug Use from Childhood to Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37(4), 481–492. <https://doi.org/10.1007/s10802-008-9289-6>
- Van Roy, B., Veenstra, M. & Clench-Aas, J. (2008). Construct validity of the five-factor Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) in pre-, early, and late adolescence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(12), 1304–1312. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01942.x>
- Vasalampi, K. & Aunola, K. (2016–). Koulupolku: Alkuportailta jatko-opintoihin. Jyväskylän yliopisto.
- Whelan, Y. M., Stringaris, A., Maughan, B. & Barker, E. D. (2013). Developmental Continuity of Oppositional Defiant Disorder Subdimensions at Ages 8, 10, and 13 Years and Their Distinct Psychiatric Outcomes at Age 16 Years. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 52(9), 961–969. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2013.06.013>
- Wiesner, M. & Windle, M. (2004). Assessing Covariates of Adolescent Delinquency Trajectories: A Latent Growth Mixture Modeling Approach. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(5), 431–442. <https://doi.org/10.1023/B:JOYO.0000037635.06937.13>
- Wills, T. A., Vaccaro, D. & McNamara, G. (1992). The role of life events, family support, and competence in adolescent substance use: A test of vulnerability and protective factors. *American Journal of Community Psychology*, 20(3), 349–374. <https://doi.org/10.1007/BF00937914>
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W.-C. & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(1), 134–151. <https://doi.org/10.1111/1469-7610.00106>

Yun, H.-J. & Cui, M. (2020). The Effects of Parental Warmth on Adolescent Delinquency in the United States and South Korea: A Cross-Cultural Perspective. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(1), 228–237. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01078-z>

LIITTEET

Liite 1: Suomennetut vanhemmuustyylikyselyn väittämät (Aunola & Nurmi, 2005, 978)

1. Kerron usein lapselleni, kuinka paljon arvostan sitä, että hän yrittää tehdä jotakin tai saa jotakin aikaan.
2. Uskon, että kiitos saa aikaan enemmän kuin rangaistus.
3. Kunnioitan lapseni mielipidettä.
8. Lasken usein leikkiä lapseni kanssa.
9. Kun lapseni käyttäytyy huonosti, selvitämme asiat puhumalla.
11. Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä.
12. Olen lapseni seurassa mutkaton ja rento.
14. Minulla ja lapsellani on hyvä suhde.
15. Otan lapseni ajatukset huomioon, kun suunnittelen perheeni asioita.
19. Osoitan lapselleni tunteitani halaamalla ja pitämällä häntä sylissäni.